

vi människor

Nr 1 1991 • Pris 30 kr
(beräknat från moms)

**Kvinnors hälsa är vårt tema.
Visst dras kvinnor med speciella krämpor,
men också med en speciell styrka och hälsa.**

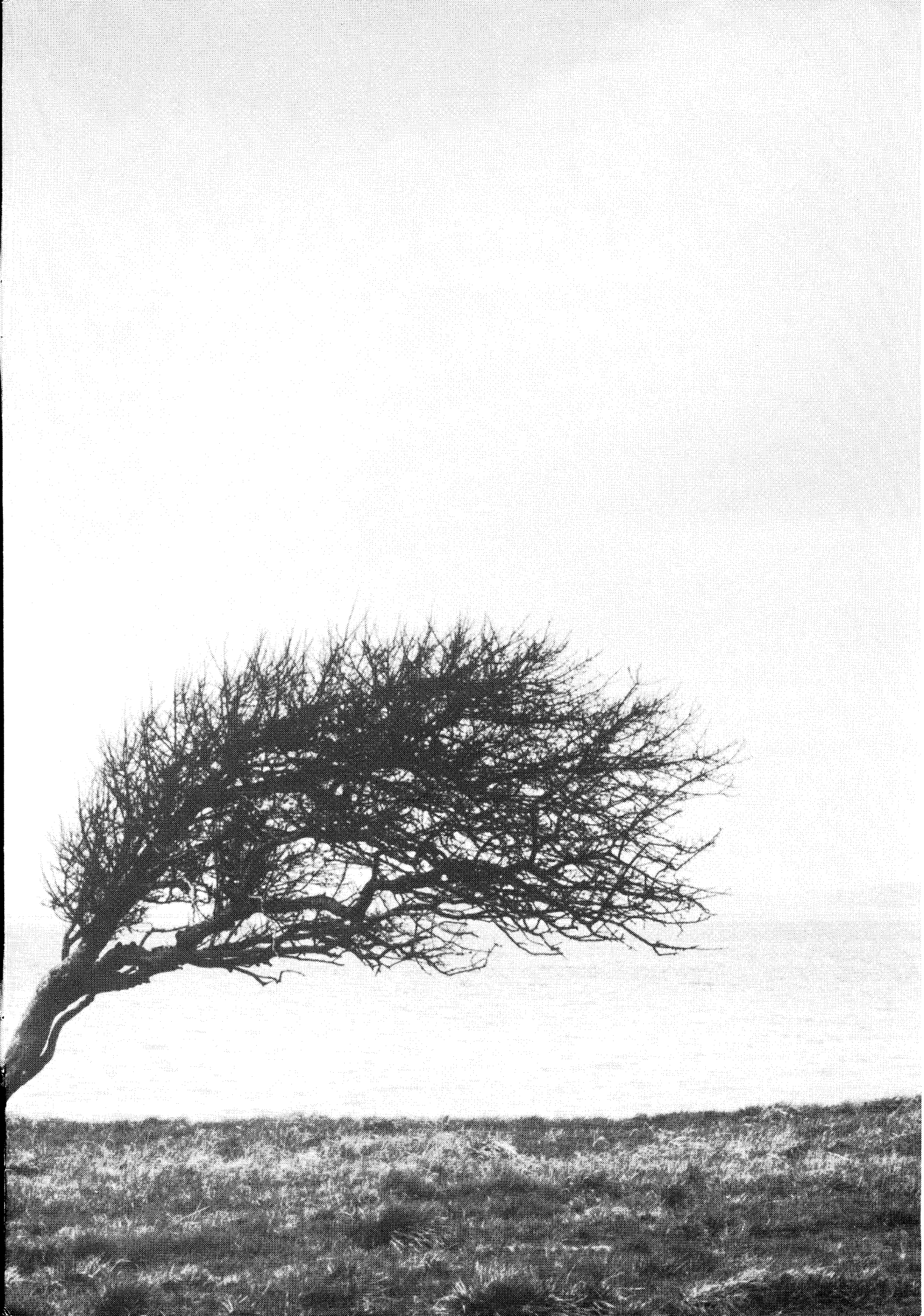
INNEHÅLL:

- 2 Det är inte trötthet...
Lena Malmgren
- 4 Ledare
Aase Bang
- 5 Är kvinnor sjukare än män?
Gunilla Myrberg
- 6 Maten som fiende
Maria Jacobson
- 10 Hos kvinnoläkaren
Anna Landgren
- 11 Änglarna i Lysekil
Helena Fernandez
- 12 Att läka hela människan
Marie-Louise Carlberg
- 17 Fötters värde
Anna Johansson
- 18 Freya Institutet
Marie-Louise Carlberg
- 20 Att ha ont
Lena Malmgren
- 23 Ur "Mor gifter sig"
Moa Martinson
- 24 Kvinnorna som tog hand om sin hälsa
Cecilia Björkelund
- 27 Piller i stället för vård?
Katarina Johansson
- 30 Visionernas vardag
Berit Ås
- 34 Farmor för fred
Anna- Karin Bäckman
- 35 Varför krig i Mellanöstern?
Helena Lindholm
- 38 ...Jag skriver en dikt idag
Erni Friholt
- 39 När jag låg skadad...
Eva Hammad
- 40 Tillväxten — den heliga kon
Marianne Pässe
- 43 Recensioner
- 45 ... istället för mazarin
Barbro Andersson

Det är inte trötthet som skymningsångest
eller snårskog och blötsnö över ankarna
och hyggen med allt riset kvar
och lång väg hem
Det är inte feberns mattighet
eller kroppens nästan självbelåtna vägran
att somna på en timme
när dagen var full av barn på höften
och tvätt på streck i vinden

Det var trötthet som snålblåst
i ett yttersta landskap
med marsljus och is som brister med ett klirrande
- snart den lila tonen i björkarna
och en bofink död i snön
När som helst kommer vad som helst
och är tunt som myggsång
nära som ett foster
och avlägset som en vintermåne
Det gäller att lyssna med huden
på hur vinden kantrar
Det gäller att söka med blinda handflator
och barnets minnen i fotsulorna
Det gäller att finna doften av lägereld
och kanske en läplats

av Lena Malmgren

Vi Mänskor ges ut av
Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Postadress: Stigbergsliden 5
414 63 Göteborg
Tel: 031-42 28 94

Ansvarig utgivare: Aase Bang

Redaktion:
Marie-Louise Carlberg
Barbro Andersson

Redaktionskommitté:
Barbro Andersson, Aase Bang,
Marie-Louise Carlberg, Erni Friholt,
Zaida Hagman, Agneta Wirén

Redaktionen ansvarar endast för
beställt material och står fri från
artikelförfattarnas åsikter.

Prenumeration:

Helår: 120 kronor
Stöd: 200 kronor
Gåvo: 100 kronor

Postgiro: 90 24 – 1

Vi Mänskor utkommer med
fyra nummer per år.
Lösnummer: 30 kronor

Tryck: Christensons grafiska AB
Box 253,
443 25 Lerum

Nästa nummer utkommer 1 juni.
Temat handlar om hur olika religioner
påverkar kvinnans roll i samhället.

Omslagsbild: Monica Englund

Redaktionen passar här på tillfället
att tacka för de gåvo- och stödprenu-
merationer vi fått.
Ring till oss så skickar vi ett gratis-
nummer att ge bort.

Ledare

HÄLSA OCH STATISTIK

I närmare ett kvarts sekel har jag nu bott i Sverige, och jag har alltid varit stolt över att vara svensk (även om jag är norska!). Jag har skrytit med och beundrat den svenska välfärden.

Det började med det varma mottagandet jag fick på mödravårdscentralen i Malmö, på BB och i "rooming in"-villan i Limhamn — något som den gången var helt nytt. Jag, som dittills bara hade erfarenhet av privatläkare, var imponerad och glad över att jag "gift in mig" i ett samhälle som tog hand om sina medborgare på ett så fint sätt.

Sen fick vi en underbar dagmamma, och när vi flyttade från Skåne, blev det flera utmärkta daghem och fritidshem runt om i landet. Blev Peter sjuk, kunde jag lugnt gå till jobbet, eftersom kommunen skickade hem en barnsamarit.

Vi vet alla hur det har gått. Nu när jag snart ser fram emot att få barnbarn, vet jag att en plats på dagis nästan är en utopi. Och vem ska ta hand om mina svärföräldrar den dagen de inte klarar sig själva?

Nu larmas det om att kvinnorna här i landet har så hög sjukfrånvaro. Ett visst fog har det säkert, eftersom de flesta typiska kvinnojobb sliter oerhört på kroppen. Att pilla dagarna i ända med pyttesmå detaljer som ska sammanställas inom elektronikindustrin, att städa, att sitta i snabbköpskassan eller framför en bildskärm, att lyfta tungt inom sjukvården — det ger naturligtvis belastningsskador. De skitiga mansjobben ersätts av robotar, men de slitsamma kvinnojobben betalar vi med våra egna kroppar.

Men statistik kan man inte alltid lita på. Statistik kan tolkas på så många olika sätt, och detta med kvinnornas höga sjukfrånvaro passar som hand i handske för högerns propagandaoffensiv.

När regeringen hotade med att dra in arbetsskadeförsäkringen, kunde man strax höra röster som inrättade sig i leden och påstod att man tjänar storkovan på att sjukskriva sig istället för att arbeta. Men vem väljer att framleva sitt liv i ständig värk, med smärtor dag och natt, för att roffa till sig några tusen extra? Det är ju heller inte så lätt att få sin sjukdom erkänd som arbetsskada.

Sociologen Joachim Vogel påpekar i en debattartikel i DN 8 februari 1991 att påståendet om den höga okynnesfrånva-

ron i Sverige är lögnaktig. Vi är sjuka drygt 20 dagar per år (gäller både män och kvinnor). Av dessa är fyra dagar så kallad korttidsfrånvaro som inte kräver sjukintyg och alltså inte kan kontrolleras. Men det allra mesta är långtidsfrånvaro, och här räknas även in sådana grupper som handikappade och sjukliga, som i andra länder inte skulle haft en chans på arbetsmarknaden.

Dessutom har Sverige faktiskt, påpekar Vogel, en lagstiftning som ger oss rätt till föräldraledighet, till att stanna hemma med sjukt barn, till ledighet för studier. Tar man detta med i beräkningen, upptäcker man hur falsk bilden av svenska folkets lättja är.

Men i lågkonjunkturer har det alltid varit viktigt att övertala kvinnorna att lämna arbetsmarknaden. Skatterna kan sänkas när kvinnorna utför omsorgs- och vårdarbete på obetald arbetstid.

I detta nummer av Vi Mänskor får du många olika aspekter på kvinnors hälsa. Innehållsrikt och omväxlande lär det oss en hel del om oss själva och om våra medsystlar. Och våra manliga läsare kan säkert få en bättre insikt i mångt och mycket. Jag vet att vi har många manliga läsare. De behövs i den gemensamma kampen för ett bättre samhälle!

*

Nu inför internationella kvinnodagen går våra tankar dagligen till våra irakiska systrar och deras barn, som natt efter natt, dygn efter dygn, utsätts för flygangrepp, och som snart kommer att förlora så många unga söner i det kommande markkriget.

Våra hjärtan blöder även för de amerikanska mödrarna, när plastsäckarna med unga lik börjar återvända till USA. Hycklaren Bush ömmar så för de ofödda barnen att han vill förbjuda fri abort — men utan betänkligheter skickar han redan levande barn och ungdom i döden.

USA har inte sanktionerat Barnens mänskliga rättigheter, eftersom det skulle betyda att man inte längre kan arkebusera unga brottslingar. Dessutom vill inte USA höja lägsta åldern för soldater till 15 år.

Över hela världen, och inte minst i USA, växer motståndet mot kriget. Vi ansluter oss till den övriga fredsrörelsens krav: Omedelbart eld upphör, och förhandlingar om Mellanöstern!

Aase Bang

Är kvinnor sjukare än män?

ur Gunilla Myrbergs bok
"Kropp och själ". Prisma 1989.

Det är inte lätt att ge ett entydigt svar på frågan i rubriken. Statistik från de flesta industrialiserade länder visar att nästan sju av tio läkarbesök görs av kvinnor. I stora intervjuundersökningar uppger kvinnor fler sjukdomssymtom än män. Lugnande medel och sömnmedel skrivs ut till fler kvinnor än män, särskilt i medelåldern. Samtidigt lever kvinnor längre och bland nyfödda dör färre flickor än pojkar.

Kvinnor är mer benägna att söka vård för sina sjukdomssymtom. Men kvinnor tar också på sig ansvar för andras hälsa och söker ibland vård för att de oroar sig för sin man eller sina barn.

Kvinnor får ofta höra att de är friska, fastän de känner sig sjuka. Begreppet SVBK (Svider-Värker-Bränner-Kärring) lever kvar, fastän man idag inte skriver det i journalen.

Men när läkare för journal över kvinnors läkarbesök använder de ibland ett annat språk än när de skriver om män. Kerstin Hägg i Umeå fann, när hon studerade detta, att kvinnor oftare "påstod" eller "hävdade" att de hade ont nånstans. Män däremot "uppgav" eller "sade".

Vid FNs kvinnokonferens i Mexico 1975 presenterades global statistik som visade att kvinnor utför tre fjärdedelar av allt arbete i världen. För detta betalas de med tio procent av världens samlade löneutbetalningar. Kvinnor äger endast en procent av världens tillgångar.

Men kvinnor värderar varken sitt arbete eller sin hälsa särskilt högt. Docent Sverker Samuelsson vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg frågade omkring fyrahundra kvinnor vad det värsta var som skulle kunna hända dem. De fick gradera olika livshändelser på en femtiogradig skala. Först kom "eget barns död", så

"makes död", "barns sjukdom", "makes sjukdom". Först på tjugofemte plats kom "egen sjukdom". Inte förrän på fyrtionde plats kom "problem med arbete".

Kvinnors arbete kan delas upp i fyra områden: lönearbete, hushållsarbete, konsumtionsarbete och relationsarbete. Lönearbete känner vi till, liksom hushållsarbete, men den italienska sociologen Laura Balbo lägger till två arbetsområden, nämligen konsumtionsarbete och relationsarbete.

Konsumtionsarbete är att planera inköp, tänka ut näringsriktig mat som samtidigt är billig, hålla reda på när det är dags att byta linne, när gardinerna behöver tvättas, när blommorna ska planteras om och när Kalle behöver nya skor.

Relationsarbete är att hålla reda på födelsedagar, ordna barnkalas, gå på klassmöten, hälsa på faster på långvården, skicka julkort — kort sagt, hålla alla på gott humör.

Inte något av detta kan tyckas tungt, men det tar kraft, tid och energi och det är oavlönat. Dessutom är det inte erkänt som arbete och märks förs när det inte blir gjort.

Trots att kvinnorna i stor utsträckning — drygt åttio procent — har lönearbete numera sköts det oavlönade arbetet nä-

stan helt av kvinnor. Hushållsarbetet tar idag nästa lika lång tid som det gjorde för trettio år sedan när bara tjugo procent av svenska husmödrar dubbelarbetade.

Biträdande överläkare Anna Bexell vid Institutionen för klinisk samhällsmedicin i Malmö skriver i en artikel att mängden hushållsarbete i timmar räknat, är lika stor eller större än den sammanlagda mängden lönearbete enligt norska och franska undersökningar.

Visserligen har vi maskiner som underlättar en del arbete, men vi har också mer saker att hålla reda på, resurser och behov har byggts ut och blivit mer komplicerade.

I början av femtiotalet behövdes fyrtiofem timmars arbetsvecka för att försörja en familj på fyra personer, idag behövs mellan sjuttio och åttio timmar.

Det betyder vanligen heltid för mannen och deltid för kvinnan. Till det kommer restider som nu generellt sett är längre än på femtiotalet.

Kvinnornas så kallade uttag på arbetsmarknaden har inneburit mycket för självständighet och självkänsla, skriver Anna Bexell. Men från arbetsbelastningssynpunkt och ur perspektivet lön för mödan har det varit en mycket dålig affär för kvinnorna.

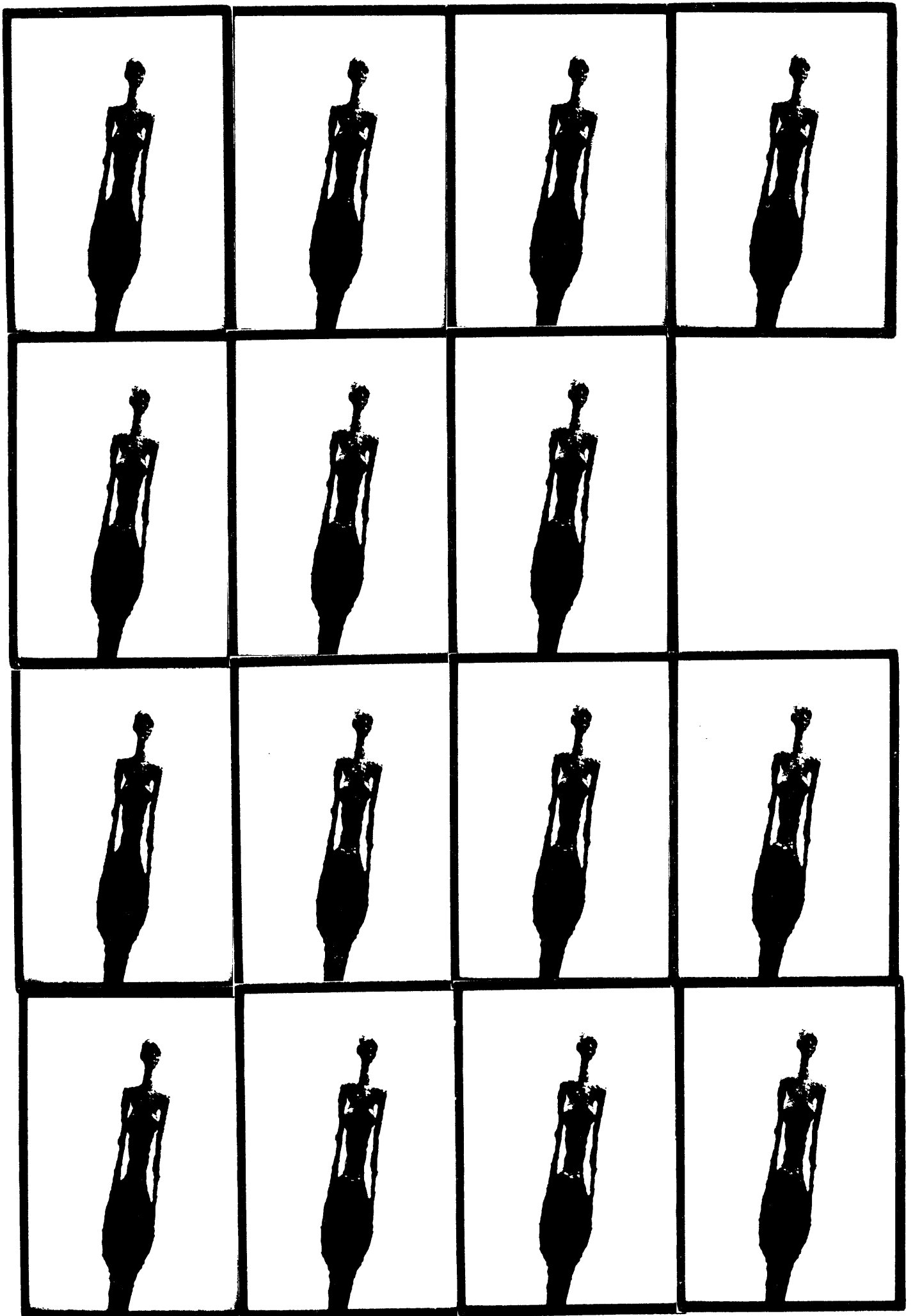

Bild: Petter Johansson XEFO Reportage

Maten som fiende

av Maria Jacobson
XEFO Reportage

Anorexia och bulimia är sjukdomar på olika nivåer. En nivå är personlighetspsykologisk. Skälen till att man utvecklar anorexi eller bulimi är mycket individuella.

Jag har träffat en kvinna som utvecklat bulimi på grund av mobbing. En annan har en svår kulturkrock att hantera. Hon kommer från en strängt religiös familj som kräver att hon ska anpassa sig till det kulturmönstret. Själv identifierar hon sig med svenska tjejer. En tredje har varit mobbare själv.

Deras olika livssituationer är säkert en del av förklaringen till varför de är sjuka. Det anmärkningsvärda är att de "valt" just maten, det mest essentiella för liv, som uttrycksmedel.

Första gången självsvält gavs ett namn var 1874 av sir William Gull, en engelsk läkare. Han döpte sjukdomen till anorexia nervosa, aptitlöshet med nervös underton.

Men redan på 1680-talet kom den engelske läkaren Richard Morton i kontakt med en utmärglad kvinna, miss Duke. Han hittade ingen sjukdom utan diagnosticerade nervös förtvining.

Sigmund Freud fann sjukdomen intressant och den psykoanalytiska teorin har flera förklaringar till sjukdomen. Man såg det som hysteri, psykos, neuros. På 40-talet menade några psykoanalytiker att anorexia var en stark rädsla för att bli med barn.

I ett psykologiskt termlexikon från 1983 definieras anorexia som matvägran hos barn och ungdom. "Antas hos pubertetsflickor bero på en omedveten motvilja mot att bli vuxen eller kvinna" står det vidare.

Bulimi definieras som glupthunger, onormal matlust. Ett bulimiskt beteende är inte heller nytt. Romarna till exempel, där slankhet var ett måste i de högre klasserna, uppfann vomitorierna. De kunde festa om rejält för att sedan kräkas upp maten och fortsätta frosseriet som kunde pågå i timtal. Idag översätter man de latinska termerna anorexia och bulimia till självsvält och hetsätning utan att närmare värdera orsakerna till de här tillstånden.

Självsvält och hetsätning har länge betraktats som ganska marginella problem, man har trott att få har drabbats. De har också setts som enbart psykiatriska/psykologiska problem.

Den synen på anorexi och bulimi har vidgats. Det är delvis massmedias förtjänst men också feminismens. Kunskaperna om kvinnopsykologi, kvinnoroller och patriarkaliska samhällsstrukturer växer ständigt. Kvinnorörelsen har sökt samhälleliga och sociala orsaker i västerlandets kultur till anorexi och bulimi, förutom medicinska och psykologiska.

Den lilla flickan satt på bordet framför doktorn och han frågade: Hur är det med dig då, min lilla vän?

— Soppetan e slut å kojven e slut, svarade den lilla flickan kavat.

Den förtvivlade modern förklarade: de senaste månaderna hade dottern vägrat att äta något annat än nyponsoppa och falukorv. Nu hade modern sagt att korven och soppan var slut och då vägrade den lilla flickan att äta alls.

Den lilla flickan var jag och händelsen, som fungerat som en underhållande historia för släkt och vänner, ser jag i dag mot bakgrund av fem års anorexia och bulimia nervosa.

När jag var sjuk berättade jag aldrig för någon hur det var fatt, jag skämdes så och trodde att jag var galen. Jag kände mig som inlåst i en glasburk, såg på verkligheten men hörde, kände, upplevde den inte. Ibland öppnades locket och jag kunde förnimma den verklighet som andra levde i. Men mest var jag inestängd i en liten värld som innehöll en våg, en spegel, ångest, skarpa kanter och mörker.

Ett halvliv.

Men sedan dess har fem år gått, fem år av kamp och vända och mycket funderande.

Mina tankar har kretsat kring frågan varför anorexia drabbade mig, jag som alltid varit lång och smal och aldrig egentligen funderat över min vikt. Jag har undrat varför sjukdomen kom i ett skede i livet när jag tyckte att livet låg framför mig och att jag hade världen i min hand. Var tog den glada 20-åringen vägen?

Och hur kan det bli så konstigt att man svälter sig själv eller hetsäter och sticker fingrarna i halsen och spy, att det inte går att hejda, att ångesten är som en ångväld utan återvändo.

Och varför är det så svårt för folk att förstå vad det är frågan om?

Ännu idag slår folk bort de här sjukdomarna med att det är fixa idéer hos överbegåvade tonåriga överklasstjejer som vill bli smala.

England och USA är föregångare. Där drog man tidigt slutsatsen att eftersom det är mest kvinnor som drabbas så finns en del av gåtans svar i kvinnorollen.

En kvinna som heter Susie Orbach skrev redan i slutet på 70-talet en bok som nu är en klassiker. Den heter "*Fat is a Feminist Issue*" och handlar om fetma, smalhet, kvinnoideal och kvinnoroller. Hon nuddar också vid problematiken kring anorexi. Senare har hon utvecklat sina teorier kring anorexi och bulimi.

I London finns *The Women's Therapy Centre* där man jobbat i 10-15 år med anorexi och bulimi. Man använder begreppet matstörningar eller ätrubbningar där bulimi och anorexi inkluderas. På centret har man vidare utvecklat Susie Orbachs idéer. Marilyn Lawrence och Mira Dana är två av terapeuterna som arbetar både kliniskt och med forskning.

Lawrence och Danas definition av matrubbning är: allt ätande som inte handlar om att tillfredsställa kroppslig hunger är matrubbning. Visst händer det att man äter även när man inte är hungrig, kanske en dessert efter middagen. Och ibland skjuter man upp en måltid därför att man kanske vill hinna ta en joggingrunda innan. Men då är detta medvetna val. En person som har en matrubbning upplever inte att hon har något val till sitt beteende.

Tvångsätande är exempel på en annan rubbning, på engelska *compulsive eating*. I korthet går det ut på att man äter i tid och otid, ofta stora mängder och med en tvångsmässighet. Tvångsätare kräks i regel inte. Däremot är de här kvinnorna mycket sysselsatta med sin kroppsstorlek och bantning. Ett vanligt tankemönster är: i morgon ska jag börja den här nya bantningsmetoden, sen blir jag smal och då blir allt så bra.

Den här gruppen kvinnor är tacksamma offer för samhällets bantningsraseri. En tvångsätare har i regel provat alla dieter och bantningsmetoder som finns att gå ner i vikt. Då och då går de ner i vikt men har svårt att hålla den.

I Sverige ingår *compulsive eating* i bulimibegreppet. Man ser det som hetsätning men utan kräkning.

Psykolog Sven Holmgren på Akademiska sjukhuset i Uppsala har arbetat med anorektiker och bulimiker sedan mitten av 70-talet.

Han säger att det finns många oenigheter kring de här sjukdomarna, bland annat diagnosticeras de olika världen runt. Forskningen går trögt eftersom det är sjukdomar som rör både psykologi, medicin och sociologi och kräver tvärvetenskaplig forskning.

Sven Holmgren anser att det finns en anorektisk konflikt i samhället. Det moraliseras ständigt kring maten, vad man ska äta, hur man ska äta och när. Vi får som små lära oss att äta sunt och fiberrikt, man ska vara slank och undvika fett, då är man en bra människa. Samtidigt erbjuds dålig mat i praktiskt taget varje gathörn, godis och chips är placerat på bästa plats i butikerna.

Holmgren anser att detta är dubbla budskap som sätter stor press på människor, budskap som ofta är outtalade och som placerar sig i det omedvetna. Ett exempel är de nu så aktuella annonserna för minimjolk och lättmargariner. Rena porren, menar Holmgren.

Samtidigt finns det en stor kategori människor, män och kvinnor, som vakar minutiöst över kaloriintaget, tränar och är fixerade vid sin kropp och dess storlek.

Till följd av 80-talets kroppsfixering tror man att allt

fler män kommer att drabbas av anorexia och bulimia. På patientföreningen för anorexia och bulimia nervosa i Göteborg har man redan märkt en ökning av män som hör av sig till samtalsjouren, till exempel.

Idag räknar man med att en på 20 anorektiker och bulimiker är en man. De män jag träffat som har eller har haft sjukdomen har haft oerhört svårt att få ett erkännande. Det har ansetts att män inte kunde ha anorexia eller bulimia. Ett kriterium på diagnosen anorexi var länge amenoré, alltså att menstruationen försvinner. Det kriteriet är numera borttaget, även om det är en följd av sjukdomen hos kvinnor. I Sverige finns i stort sett ingen forskning på manlig anorexi/bulimi.

Bulimi är den senare upptäckta formen av de här matstörningarna. Massmedias belysning har lett till att allt fler sökt vård för bulimi och idag är bulimikerna i majoritet. Det är vanligt att man är både anorektiker och bulimiker i olika perioder. Samhällets inställning till de båda sjukdomarna är splittrad. Den gängse synen är att människor som går ner i vikt och äter lite har karaktär. En människa som däremot äter kopiöst och dessutom sticker fingrarna i halsen och spyar är äcklig och karaktärlös.

Därför finns det fortfarande starka tabu kring bulimi, medan anorektikerna ofta möter större förståelse, både bland allmänheten och i vårdsektorn.

Det finns många myter kring de här sjukdomarna. Sven Holmgren i Uppsala kan kullkasta dem alla. En av dem nämnde jag förut, att det är överbegåvade tonårsflickor i överklassen som får anorexi och bulimi.

Det är helt fel, säger Holmgren. Vem som helst, man eller kvinna, i vilken ålder som helst kan utveckla de här sjukdomarna. Det har inget att göra med begåvning eller samhällsklass. Det är lika vanligt i alla samhällsklasser.

Myt: Sjukdomarna beror på störda relationer i familjen eller till modern.

Helt fel, säger Holmgren, i vissa fall är det så, i andra inte. Han får stöd av läkaren Maria Råstam i Göteborg som nyligen disputerat i ämnet "*Anorexi hos storstadsungdom*". Hon visar att flickor med anorexi eller bulimi inte har störda familjerelationer i större utsträckning än andra tonåringar.

Myt: Sjukdomen är en protest.

Stämmer inte heller generellt.

Myt: Det börjar med bantning.

Fel, sjukdomen kan lika gärna utlösas av en maginfluensa eller därför att man håller diet av något skäl, till exempel diabetes eller acne.

Myt: Tonårsflickor utvecklar anorexi därför att de inte vill bli vuxna kvinnor och är rädda för sin sexualitet.

Också fel, säger Holmgren, däremot blir den sexuella lusten nedsatt eller försvinner helt till följd av hormonförändringar. Den svåraste myten att bekämpa har varit den om störda familjerelationer, säger Sven Holmgren. Det ger föräldrar och anhöriga skuld känslor och skuld hjälper varken dem eller den sjuka.

Sven Holmgren är ödmjuk efter alla år han arbetat med de här sjukdomarna. Han vill ogärna generalisera, däremot vill han ge hopp. Han tror att sjukdomarna inte är kroniska, utan att alla kan bli friska med rätt behandling. Hans erfarenheter är också att kroppens läkningsförmåga är stor och att mycket få får några bestående men när de tillfrisknat. Hans behandling går ut på att röja undan hindren för människans självläkande kraft.

Sådana hinder är de ritualer som matpatienter har. En anorektiker kan till exempel äta med liten sked på en liten tallrik. Gemensamt är att de helst vill vara ensamma med sin mat.

För anorektikern är kontroll ett lösenord. Hon lever efter sina mallar, och avsteg innebär ångest.

Bulimikern lider av att inte ha kontroll, åtanandet är kaotiskt.

Vid det tillfälle i livet när sjukdomarna utvecklas känner sig personen i disharmoni på något sätt. Det är min egen erfarenhet och bekräftas också av Sven Holmgren. Det behöver inte vara någon dramatisk känsla men man är inte nöjd med sig själv av någon anledning.

Det kan bota i en självkritisk inställning, höga krav på sig själv eller självförakt.

Personen försöker lösa problemet genom att gå till attack mot sin kropp. Att man väljer mat och vikt som uttrycksmedel kan bero på att det är lättare att göra något konkret åt en utseendefråga. Man gör problemet till ett yttre, i stället för ett inre. Sjukdomen blir en metafor för ett annat problem som personen inte kan hantera på något annat sätt för ögonblicket.

Anorektikern går till dubbel attack mot sin kropp. Hon både svälter och blir överaktiv för att förbruka de få kalorier hon får i sig. Forskarna tror att svältandet och aktiviteten i början ger endorfinkickar som motiverar fortsatt svält. Endorfin är ett ämne som kroppen själv tillverkar och som har morfinliknande verkan.

Efter en tid förbyts de här kickarna i ett lidande, men då är sjukdomen så etablerad att de tvångsmässiga tankarna på viktminskning är svåra att bryta.

Troligen sker någon fysiologisk reaktion i kroppen som medför ett tvångstänkande. Om det vet man ännu lite. Det behövs mer forskning av hur olika psykologiska och fysiologiska faktorer samverkar. Fysiologerna har släppt ämnet därför att de har en uppfattning att anorexi och bulimi är rent psykologiska problem, förklarar Holmgren.

Anorektikern och bulimikern har också en skev självbild. Hos Sven Holmgren får patienterna rita en bild av hur de uppfattar sig själva och genomgående upplever de sig större och klumpigare än vad de verkligen är.

I Uppsala får patienterna från början jobba med sin matångest och måste träna sig att äta normalt. Efter en tid minskar ångesten och det är först då det är rättvist att bedöma om personen har andra psykologiska problem. Svälten eller de kaotiska matvanorna är i sig en neuros, först när den är undanröjd är det vettigt att göra tester och bedömning för fortsatt vård.

Vissa blir friska när de tränat sig i att äta och skaffat ett normalt förhållande till mat. Andra kan behöva samtalsterapi, åter andra kan behöva djupanalys. Det går inte att generalisera.

Psykiatriska kliniken på Akademiska sjukhuset har sex vårdplatser för anorektiker och bulimiker. Det är tre års väntetid till en plast idag, och det krävs en specialistremiss. Många landsting är ovilliga att skriva ut remisser eftersom vården är dyr.

Det kostar mellan 200 000 och 300 000 kronor för en tolvveckors behandling. Psykiatrisk och somatisk vård går egentligen inte att jämföra, men det kan ändå vara bra att veta att till exempel en höftledsoperation kostar 50 000 till 60 000 kronor, en bypass-operation kostar cirka 100 000 (operation av hjärtats kransartärer), enligt sjukvårdsförvaltningen i Göteborg. En hjärttransplantation med eftervård går på en miljon kronor.

I Lund finns ytterligare tolv platser för specialistvård av anorektiker och bulimiker. För övrigt behandlas sjukdomarna vid barn- och vuxenpsykiatriska kliniker på sjukhu-

sen, då är vården inte alltid specialiserad. Det finns också enstaka vård-utövare, psykologer och psykoterapeuter som tar emot anorektiker och bulimiker.

Vården i Uppsala anses framgångsrik i Sverige och man har ett frisktal på 50 procent efter tre år. Behandlingen sker stegvis, och läkare, dietist, psykolog, sjukgymnast arbetar i team inom den allmänna psykiatrin.

Vad Holmgren och hans kollegor har satsat på är utbildning av personalen. Att alla inblandade verkligen vet vad det handlar om ger patienterna förtroende som är en förutsättning för att behandlingen ska lyckas. Holmgren har utformat behandlingen genom att lyssna till patienterna.

Det finns även patientföreningar som gör stora insatser i samtalsjourer, med upplysning, stöd och information.

När jag blev bra från min sjukdom ville jag inte kännas vid den. Den var ett helvete jag helst inte ville tänka på någonsin mer. Förlorade år, bortkastad kraft och energi. Det gör fortfarande ont i mig när jag tänker på hur jävlig jag var mot mig själv.

Men naturligtvis pockar sådana upplevelser på uppmärksamhet. Egentligen har jag inte heller förlorat så mycket som jag trodde, den tiden var också lärorik.

Och även om jag själv numera är frisk så finns samhällets värderingar kvar. Pressen på kvinnorna finns kvar. Kvinnoidealen skriftar från tid till annan, men fetma har inte varit inne de senaste decennierna i västerlandet.

För mig är det tydligt att idealen representerar något som mycket få uppnår, i synnerhet som de ändrar sig. För tio år sedan skulle bröstet vara små, nu ska man vara bystig och kurvig, berättar en plastkirurg som gör kosmetiska ingrepp. Bröstförstoringarna ökar som sjutton, kirurgerna har gyllene tider. Men hur går det om idealet ändras till små bröst igen? Ska kvinnorna operera ur sina silikonimplantat då?

Flera olika storindustrier har utvecklats för att underhålla kvinnors missnöje med sig själva. Kosmetika, mode, workout, aerobics och annan träning, plastikkirurgi, bantnings- och skönhetsböcker, massmedia.

Den stereotypa drömmen hålls levande till vilket pris som helst. Drömmen om skönhet, slankhet, framgång, lycka.

Jag tycker att verkligheten är mer spännande.

Källor: *Fat is a Feminist Issue* av Susie Orbach. *Fed up and Hungry*, redaktör Marilyn Lawrence. *Fighting Food* av Marilyn Lawrence och Mira Dana. *Anorexia nervosa och bulimia nervosa*, avhandling av Per Johansson. *Anorexia nervosa in swedish urban teenagers*, avhandling av Maria Råstam. *Beauty Secrets* av Wendy Chapkis, mfl.

Annat läsvärt för den intresserade: *The Beauty Myth* av Naomi Wolf. *Du är bra som du är* av Rita Freedman. *Ormen och jag - en kamp mot anorexia* av Ann-Charlott Daher-Larsson. *Evelyn Spöke* av Maria Hede. *Anorexia* av Maria Selvini Palazzoli.

Drabbade av anorexia eller bulimia, eller anhöriga och vänner till drabbade, kan ringa till Patientföreningen för anorexia och bulimia nervosa i Göteborg på 031 - 42 11 44. I Stockholm finns Anorexia - kontakt på nummer 08 - 30 17 63.

Hos Kvinnoläkaren

av Anna Landberg

Jag försov mig förstås. Det ösregnar förstås. Taxin letar sig fram genom öde gator i villakvarteret. Efter nödtorftig morgontoalett är jag på väg till ett alldeles frivilligt gynekologbesök klockan sju på morgonen.

— Jag har haft många körningar till den här adressen, vad är det för nåt egentligen? frågar chauffören och upprepar adressen för sig själv när vi är framme.

— Det är en doktor, muttrar jag undvikande, betalar hastigt och blir av med honom.

Jag har aldrig varit här förut. Det privata hos den alldeles vanliga dörren gör mig obehaglig till mods. Innanför den finns någons alldeles vanliga hall. Här sitter ett par alldeles vanliga kvinnor och ser hemtama ut. Så överkligt, absurt...

Jag upptäcker en flicka i jeansskjorta i ett rum till vänster. Av hennes stränga leende förstår jag att hon är sköterskan och jag ber skuldmedvetet om ursäkt att jag är sen. Bland de anonyma i hallen bidar jag så min tid och förbereder mig på rollen som patient hos gynekologen.

Så hör jag en glad kvinnoröst bortifrån hallens mynning: — Anna, varsågod!

Jag kikar förvånat runt hörnet och ser en liten och rund kvinna med burrigt gråsvart hår slå ut armarna i en välkomnande gest. Det är doktorn som klivit in från sitt frukostbord, över tröskeln till dagens arbete.

Jag följer henne in i arbetsrummet. Här ser det välbekant ut — seriöst och sjukvårdsmässigt. Det gör mig nöjd. Jag vet ju vad som väntar, en välkänd rutin. Det är bara att få det hela överstökad, bara att slappna av och låta sig bli kropp, låta sig behandlas som kropp... Ett par minuter och sedan bli människa igen.

Men, istället tar något annat sin början. Läkaren ser rakt på mig tvärs över bordet med intresserade och skarpa, men varma ögon. Hon utstrålar lugn och värdighet som inför en viktig uppgift. Hon frågar varför jag kommit. Jag ser att hon förstår mitt svar innan jag hunnit utveckla det till mer än — både något särskilt och inte något särskilt.

De vanliga frågorna om barn, förlossningar, mens, arbete... Hon ställer dem på ett sätt som får mig att känna mig speciell, men samtidigt inte ett dugg märkvärdig. Hon ser på mig med medicinsk nykterhet, men utan att reducera mig. För henne är jag en tvåbarnsmor i 35-årsåldern, men också en kvinna sedd med en kvinnas ögon. Jag glömmmer bort att vara patient.

Så är det dags för avklädning och undersökning. Hon förvånar mig ordentligt genom att först av allt ta itu med en grundlig genomgång av mina bröst.

Varsamt och målmedvetet utforskar hennes händer deras inre. Plötsligt känns hennes yrkesutövande som en kärlekshandling mot en lagom skröplig medmänniska. Jag blir varm av tacksamhet och tycker att jag är med om något vidunderligt. Nästan förvåntansfullt bestiger jag undersökningsstolen, denna oftast så förnedrande möbel. Fullkomligt lugn överlämnar jag mig åt nästa undersökning. Men inför möjligheten av plötsligt oväntade smärtor spänner sig mina muskler reflexmässigt, innan de känner tillit till den här doktors händer som rör sig så lätt och försiktigt.

Jag möter hennes allvarsamma blick ovanför glasögonen och vet att det är mig hon undersöker och inte bara min kropp. Hon utstöter små förtjusta kommentarer om mitt underlivs olika delar, nämner dem vid namn jag inte visste fanns. Hon delger mig synpunkter som om det var fråga om rapporter från en spännande forskningsresa. Ödmjukt tar jag emot hennes ord som ringer i öronen som komplimanger. När jag klätt mig igen avslutar hon med förmaningar om sådant kvinnor måste tänka på. Inte bära tungt, unna sig att vila ordentligt... välkommen att ringa om det är något.

Jag lämnar henne omtumlad och upprymd. Jag har en fantastiskt fin bäckebotten...! tänker jag stolt. Jag begrundar det oerhörda i detta och andra nu uppenbarade egenskaper hos mig, medan jag väntar på taxin i regnet utanför. Taxichauffören är en äldre man med trött uppsyn.

— Det är många körningar hit, det är en doktor va eller nåt? konverserar han.

— Ja, en kvinnoläkare! svarar jag, och sätter en ära i eftertrycket. Den bästa man kan önska sig.

Och i en slags ilska över att min upplevelse är undantaget och inte det självklara och normala, kan jag inte låta bli att tillägga:

— Och har du någon fru så ska du hälsa henna ett det är hit hon ska gå om hon någon gång behöver.

— Och alla andra kvinnor med för den delen, fortsätter jag tyst för mig själv. Och måtte ingen av oss någonsin mer acceptera något annat än en riktig kvinno-läkare.

Änglarna i Lysekil

— Nu har Bohuslän förutom trädkramare och tågstoppare också fått vad man skulle kunna kalla sjukhussängskramare. Det är en grupp pensionärer som som ockuperat Lysekils nedläggningshotade sjukhus...

av Helena Fernandez

Ungefär så sade nyhetsuppläsaren i TV någon av de första dagarna i januari. Detta är bakgrunden:

Lysekil i mellersta Bohuslän har ett sjukhus som för fem, sex år sedan genomgick en genomgripande renovering. En helt ny sjukhuskropp uppfördes samtidigt. Lysekilsborna glädde sig åt sitt vackert inredda, fina nya sjukhus, men glädjen varade inte länge. Snart kom rykten om nedläggning i omlopp. Debatten om nedläggningshotet rasade i lokalpressen, drygt trettio tusen namnunderskrifter samlades ihop till stöd för sjukhuset och i en mäktig demonstration visade lysekilsborna hösten 1990 med eftertryck att de ville ha kvar sitt sjukhus. Så i slutet av förra året fattade landstinget i alla fall sitt beslut: Lysekils sjukhus ska läggas ner.

Det dröjde inte länge innan ockupationen var ett faktum. Det är föreningen Pensionärer för Lysekils sjukhus som vill göra allt som står i deras makt. Två och två i pass mellan två och fyra timmar bevakar de sjukhuset. De börjar klockan åtta på morgonen och går hem klockan åtta på kvällen. De är 125 stycken som turas om enligt ett vaktschema.

— Genom den här ockupationen, eller jag kanske hellre skulle säga demonstrationen, väcker vi uppmärksamhet. Vi visar att det finns en stark opinion mot nedläggningen, säger Erik Skoogh. Han satt på pass tillsammans med Birgit Wall när jag besökte sjukhuset.

Ockupanterna hoppas också kunna övervaka vad som händer på sjukhuset så att de till exempel kan förhindra att utrustning bärs därifrån.

— Om något händer ska vi börja prata med den eller de personer som väcker vår misstänksamhet, säger Birgit Wall. En av oss ska gå iväg och ringa. Vi är alltid försedda med två kronor till telefonen. Vi har upprättat en telefonlista. Förstärkning kan snart vara på plats. Till dess ska vi som är här gå i vägen så gott vi kan.

Hittills har de dock inte behövt ingripa.

Vaktplatsen ser riktigt ombonad ut. En praktfull blomsterbukett står på ett bord. "Till änglarna i Lysekil", läser jag på ett kort.

— Vi har fått massor av stöd. Från hela landet kommer uppmuntrande brev och blommor, säger Birgit Wall.

Både hon och Erik Skoogh är överens om att det känns mycket meningsfullt att sitt vakt.

— Vi hoppas verkligen på att det ska hjälpa. Det är en timmes restid till Uddevalla. Alla som har ett hjärta förstår att vi måste ha ett sjukhus här, säger de.

— Det här gäller förresten inte bara oss. Det kommer att drabba många sjukhus i landet. Hela sjukvården är i gungning!

Jag bläddrar i brevhögen och hittar detta:

"Underbart! Det ni gör är något av det viktigaste som hänt på länge i Sverige — att någon gör något och vägrar gå med på vansinniga nedskärningar. Ni ska ha allt stöd för er modiga aktion!"

Text: Marie-Louise Carlberg Bild: Marie Hedberg

Ja, här vill jag verkligen dö, säger Synnöve Mereus med en övertygande värme i rösten. Det finns ingen rädsla gömd i orden, inte heller något stänk av effektsökeri.

Att läka hela människan

Vi står i "kryptan", det rum en avliden patient vilar i efter sin död, omgiven av släkt, vänner och personal. Kryptan ligger en våning ner i antroposofernas sjukhus, Vidarkliniken i Järna.

Solen silar sitt ljus över blå väggar, tunt målade som i olika dagar. Stolar runt väggarna, ett piano vid ena långväggen, en målning i fonden. På golvet står fyra höga ljusstakar kvar efter den senaste minnesstunden.

Att vara närvarande, vara lyhörd och visa respekt för de människor man vårdar och hjälper, genomsyrar allt arbete på Vidarkliniken. Man märker det när personalen talar om sitt arbete, det syns i den medvetna tanken i varje detalj i husets byggnad. I formerna, färgerna och materialen, både i de gemensamma rummen och inne på vårdavdelningarna. I den avstressade atmosfären. Till och med i den omsorgsfullt tillagade maten.

Synnöve Mereus är sjukvårdsbiträde på Vidarkliniken. Tillsammans har vi gått runt på avdelningarna, sett behandlingsrummen där dagens örtomslag förberetts, badrummen, där de läkande oljorna står längs hyllorna. Och dagrummen, som är som vilket vardagsrum som helst.

Här finns piano, öppen spis, soffgrupp med dukad kaffebricka, konst på väggarna. På sommaren används den

glasade verandan, det är bara att öppna de stora dörrarna, så är man mitt ute bland ljung och tall.

Här finns varken TV eller radio. Istället umgås patienter och personal. På kvällarna träffas de som orkar vara uppe, och Vidarklinikens "kulturminister" läser högt ur någon önskad bok, någon sjunger eller spelar. Ofta kommer musiker, föredragshållare och skådespelare hit och underhåller.

— Det känns som om jag äntligen hamnat rätt, säger Synnöve Mereus. Varje morgon är det roligt att gå och jobba, även om det är sjuka människor jag arbetar med. Det är en så viktig kunskap vi använder oss av, och den åstadkommer mycket positivt, den stärker personalen lika mycket som patienterna.

Hösten 1987 kom Synnöve Mereus första gången till Vidarkliniken. Hon har tidigare jobbat med olika slags skapande arbeten — också inom vården, men aldrig som vårdbiträde på en avdelning. Hon ledde kurser i foto, lärde ut växtfärgning och vävning, till både personal och patienter.

Synnöve Mereus hade idéer om att skapa något mer, utveckla samvaron, skapa en bättre miljö och en större närhet, men det fanns ingen förståelse för hennes önskemål. Det är först här på Vidarkliniken hon får arbeta på ett bra sätt, säger hon.

Synnöve Mereus har arbetat på Vidarkliniken sedan 1987. Hon trivs med jobbet och med omgivningen. Även om hon är född i en storstad, så längtar hon inte tillbaks. Det finns mer kulturellt utbyte i husen runt Vidarkliniken, än i storstäderna, tycker

Ursula Flatters är läkare på Vidarkliniken. Vi fångade henne i flykten i en av klinikkens vackra trappor. Alla väggar är målade i milda färger. Även om det är murade väggar, så gör det inget hårt intryck. De enkla lamporna, gjorda av vitt bomullstyg, finns i alla rum och korridorer. Man kände att allt var mycket väl avpassat, för att skapa en harmonisk atmosfär.

— Jag visste inte då, att jag också ville vårda och läka. Med all den tid som vi människor funnits, och med all den kunskap som vi tillägnat oss, är det konstigt att inte alla sjukhus ser ut och fungerar som på Vidarkliniken. Men den etablerade "högre" kunskapen har genom historien varit splittrad i olika vetenskaper, eller man har tagit sig an en bit i sänder av människan, styckat upp och glömt helheten.

Helheten — som också kan ge svar på varför människan blir sjuk, och när en människa är frisk — är en bärande kunskap hos läkarna på Vidarkliniken. De bygger sin läkekonst på Rudolf Steiners metod och filosofi om människans hälsa och sjukdom. Om sammansattheten i kropp och själ och natur.

Att se hela människan är därför en förutsättning för att kunna hjälpa och läka, anser personalen. Och de hämtar vid sidan om "vanlig" medicin många läkemedel från naturen. Örters olika läkande effekt är en viktig kunskap, och används mycket i vården.

Ursula Flatters är en av läkarna på Vidarkliniken. När hon var nitton år visste hon att hon skulle bli läkare. Hon visste också att naturvetenskapen inte gav den kunskap hon sökte. Hon mötte en antroposof som födde hennes engagemang, och under de sjutton år som gått sedan dess, har hon fördjupat sin kunskap om helhetens betydelse för kropp och själ, sjukdom och hälsa, och hon har också en genomgripande kunskap om örters olika läkekraft.

— När det kommer en ny patient till mig, och jag redan läst i journalen vad för sjukdom hon har, så är det inte tillräckligt för att jag genast ska kunna hjälpa henne. Det är så mycket mer man måste veta om en människa. Och ju mer man lärt sig se — det krävs hela tiden övning till det — ju säkrare blir man över vilken behandling hon behöver. Men ändå kan jag gå och fundera i flera dagar över en patient, prata mycket med henne, försöka finna ut vad som

samlats hos henne, innan jag har en klar bild. Denna visar vägen till en individuell behandling.

Många av patienterna på Vidarkliniken är kvinnor, med typiska kvinnosjukdomar. Speciellt en, de odefinierbara smärtornas sjukdom, som är svår att ställa diagnos på. De som lider av dessa smärtor är oftast kvinnor i trettio, fyrtioårsåldern, och de har blivit många fler under senare år. Många orkar inte arbeta längre.

Att så många kvinnor söker sig hit, tror Ursula Flatters beror på att kvinnor är öppnare än män för alternativ vård. De ställer sig själva mycket målmedvetna frågor, frågor som går långt utanför uppfattningen att kroppen är en "apparat". Det ligger kanske närmare kvinnor att fundera i större cirklar. Många funderar över sina liv. Var det så här jag ville ha det? Har jag fått vara med och bestämma?

De tror inte heller att de själva orsakat sin sjukdom genom att missköta sig, utan att det finns andra faktorer som påverkat. Att de till exempel tvingas slita för hårt med dubbelarbete, att de bär på en gnagande känsla av otillfredsställelse. Det är framförallt yngre kvinnor som är kritiska och medvetna om hur deras livsföring påverkar dem.

På Vidarkliniken finns stora möjligheter att hjälpa kvinnor med denna sjukdomsbild. Ursula Flatters berättar om arbetet med att stärka den kvinnliga identiteten. En viktig del av den är kvinnans vårdande kvalitéer, anser hon, och att ge de kvalitéerna det värde och status de förtjänar. Det gäller omsorgen och omtanken, att skapa och vara kreativ. Att vårda det vi har. Det gäller fantasi och lek. Det gäller att vara lyhörd och att se.

Många av dessa egenskaper ingår i vården. Att från en slutet och smärtande kropp, också försöka lösa upp knutarna genom skapande arbete, att ha det vackert omkring sig, genom sköna läkande bad, massage med eteriska oljor, varma örtomslag, personal som alltid finns till hands

och lyssnar, musikstunder och läkeurytmi (en avvägd och balanserad rörelsedans för kropp och själ) — få patienten att läkas. För att läka kroppen, måste också själen läkas.

Hälsa är balans, säger Ursula Flatters.

- Hälsa är att vara närvarande nu, att ha sina sinnen till förfogande. Men till det krävs det kraft, och mycken kraft tas ifrån oss i dagens samhälle. De resurser vi lägger ner här på den kunskapen, finns inte i den vanliga vården.

Hon undrar om vi lärt oss så mycket om mänsklig utveckling — vad vet vi om livsbetingelserna, om individens utveckling.

Märta Arman är sjuksköterska och var tillsammans med Ursula Flatters redan med på den tiden Vidarkliniken planerades. För närvarande har hon det administrativa ansvaret för vårdavdelningarna, är antroposof och har läst antroposofisk medicin. Hon är också ansvarig för utbildningen av antroposofiska sjuksköterskor. Syster Märta berättar om de flickor och pojkar som just gått ur skolan och som söker sig hit för att arbeta. Oftast har de gått i Rudolf Steinerskola, men det är inget måste för att få arbeta här. Det viktiga är att all personal är intresserad av grundtanken i antroposofin. Där är människan en evig varelse, med kropp, själ och ande här på jorden. Efter vår död är vi själ och ande, som är vilande i universum i väntan på att åter födas i en kropp. Omedvetet har vi med oss den kunskap vi fått genom tidigare liv. Denna lilla förklaring är mycket förenklad, men någorlunda förståelig för den oinvigda.

- Det är viktigt att personalen inte arbetar mot denna in-

ställning, vårt gemensamma arbete bygger på allas medverkan i en positiv anda, säger syster Märta.

Personalen jobbar mycket självständigt. Kontakten mellan patienter och personal bygger på tillit och närhet. En vårdare följer ofta en patient under lång tid.

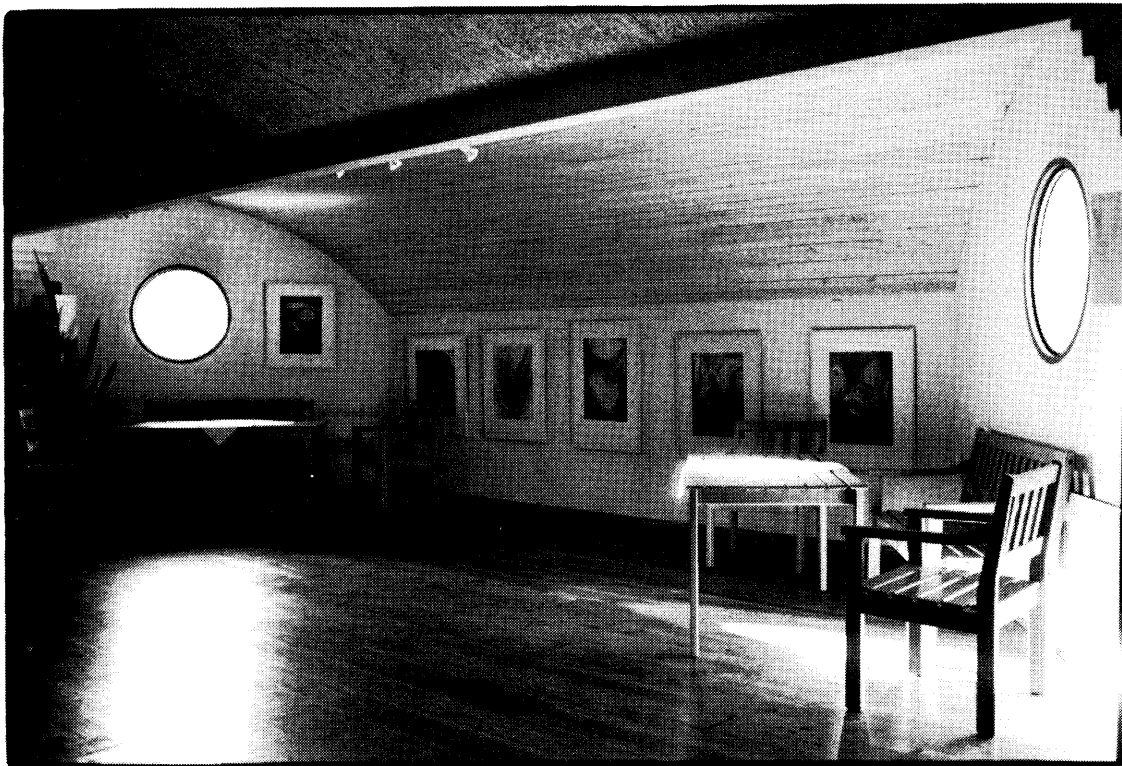
- En vanlig fråga från studiegrupper som själva jobbar inom vården, är hur vi stöder personalen då ansvaret känns för tungt. Hur de orkar att stå så nära. Vi har inte de problemen. När man står nära finns det inget skrämmande. En sjuk människa kan också "växa" med sin sjukdom, livet kan bli mycket värdefullt, och man kan uppleva saker som man aldrig såg då man var frisk. Det är hela tiden ett givande och tagande. Personalen känner sig heller aldrig ensam i sitt arbete. Även om de följer vissa patienter mer än andra, så delar de allt arbete och ansvar.

De flesta patienter som kommer till Vidarkliniken, känner inte till den antroposofiska livssynen, men vet att de själva är viktiga, att de måste vara aktiva i läkningsprocessen.

Vidarkliniken firade i oktober -90 sitt femårsjubileum. Under de här åren har 1500 patienter kommit och gått. Mängder med andra intresserade har också besökt sjukhuset. Samtidigt med femårsdagen offentliggjordes den första forskarrapporten om Vidarkliniken. Studien gjordes under ledning av professor Elisabeth Hamrin vid institutet för omvårdnadsforskning vid Hälsouniversitetet i Linköping och Centrum för omvårdnadsvetenskap vid Uppsala universitet. Studien gällde cancerpatienter vid deras förstagångsvistelse på Vidarkliniken.

Vidarkliniken köksavdelning ligger närmast i bilden. Längre bort skimtar några böningshus, och besökshotellet. Nu var där lerig och vått i markerna, men på sommaren lär det vara vidunderligt vackert med alla ört- och kryddväxter runt husen.

Ett gemensamt rum i övre våningen på Vidarkliniken. Alldeles intill ligger keramikrummet, salen där man har läkeerytmi och målerirummet. Överallt luktade det gott av trä och laseringsolja. Alla trätytor är målade med laseringsfärg. Ingenstans luktade det "sjukhus".

Studien innehåller fyra delar:

A. En kartläggning av patientunderlaget 1987 och 1988.

B. Ett kvalitativt angreppssätt.

Man gjorde djupgående intervjuer med cancerpatienter, då man försökte förstå hur patienten upplevde verkligheten utifrån sina egna referensramar. Samtalen fördes förutsättningslöst och så öppet som möjligt.

C. Ett kvantitativt angreppssätt.

Även här intervjuades patienter. Man använde i både B och C gemensamma frågeformulär, dels ett "standardiserat livskvalitetsinstrument CIPS". Formuläret innehåller påståenden om fysiska och psykosociala problem hos cancerpatienter, med tyngdpunkten lagd vid patienternas kompetens och och färdigheter att handskas med sin sjukdom. Detta formulär innebar ett poängsystem — ju fler poäng desto större problem i livssituationen.

D. Intervjuundersökning med medarbetare på Vidarkliniken. Mycket kortfattat visade både studie B och C att patienterna klart förbättrats under vistelsen på Vidarkliniken och att förbättringen höll i sig — mer eller mindre — efter utskrivningen. Med tanke på att det i samtliga fall rörde sig om avancerade cancersjukdomar bedöms detta som ett klart positivt resultat.

Det är vackert runt Vidarkliniken. Ängar, bergsknallar, flikar av havet. På sommaren flödar färgerna från växter och örter.

Rudolf Steinerseminariet, där blivande lärare och pedagoger utbildas, ligger alldeles i närheten. Biodynamiska odlingar och växthus ligger längre ner i slänten. Flera "vattentrappor", byggda av vackert formade stenar, transporterar avloppsvattnet ner till olika dammar där det renas. Här finns dvärghöns i hönsgårdarna, och kryddväxter i kryddgårdarna.

Man känner att det inte går att klampa på hur som helt och ställa frågor om vården på Vidarkliniken. Patienternas välbefinnande kommer alltid i första hand, och man får respektera att hit kommer de för att bli läkta, bli starkare, få vara ifred, eller att få dö på ett värdigt sätt.

— Det finns nästan ingen som verkligen vill dö, hur sjuk man än är, säger Syster Märta. Men vi försöker hjälpa dem att möta döden med mindre rädsla och smärta, vi lindrar och stöttar och är med dem hela tiden. Vi försöker ge dem en vacker och värdig död, och vi stannar hos dem i kryptan den tid deras kroppar är kvar hos oss.

Faktaruta:

Vidarkliniken har för närvarande två vårdavdelningar, med plats för 48 patienter. Två mindre avdelningar är under byggnad för ytterligare 26 patienter.

Vidarkliniken tar emot patienter med akuta och kroniska, invärtes och utvärtes sjukdomar, som till exempel astma, allergi, hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes, MS, cancer, matsmältningssjukdomar, psykosomatiska sjukdomar och liknande.

Mödravård med barnmorskekontroll, rådgivning och förlossningsförberedande kurs finns i anslutning till öppenvården. Vidarkliniken har ingen förlossningsavdelning, istället förlöses de kvinnor som önskar det hemma, tillsammans med läkare och barnmorska. Finns risk för komplikationer vid förlossningen, skickas den blivande mamman till ett konventionellt sjukhus.

Det landsting som patienten tillhör, kan från fall till fall, besluta om de kan och vill betala patientens vistelse på Vidarkliniken. På patientens begäran kan en landstingssanställd läkare på hemorten skriva en remiss till Vidarkliniken. Vidarklinikens läkare gör en bedömning om man kan ta emot patienten och sänder ett svar tillbaks. Samtidigt sänder Vidarkliniken en förfrågan till hemlandstinget angående betalningsåtagande. Om ansökan beviljas, betalar landstinget 1 400 kronor per dygn och patienten betalar 65 kronor. Om patienten själv betalar sin vistelse, är summan 790 kronor per dygn de tre första veckorna, och 550 kronor per dygn tiden därefter.

Pilotstudien om cancerpatienterna kan beställas från Institutionen för omvårdnadsforskning, Hälsovetenskap, 581 85 Linköping.

Fötters värde

av Anna Johansson

Våra gamla har slitit ett helt liv för att hålla Sverige på fötter. Nu när deras egna fötter är trötta och ömma, räknas det som skönhetsvård att sköta om dem.

Riksdagen har bestämt att det ska vara moms på privat fotvård sen januari i år och det har blivit 25 procent dyrare att vårda fötterna. Om fotvården varit ansluten till försäkringskassan — som sjukvård och tandläkarvård är — hade moms inte ingått. Men eftersom fotvård ses som skönhetsvård har fotterapeuterna ingen yrkeslegitimation.

När man blir äldre kan det vara svårt eller rent omöjligt att sköta om sina fötter själv. Tånaglarna kan klippas fel för att man inte kommer åt riktigt eller för att man inte ser tillräckligt bra, och det kan leda till nageltrång. Förhårdnader som inte sköts kan bli liktornar. Då kan det vara skönt att få hjälp av en fotterapeut.

Är man dessutom diabetiker är det extra viktigt att fötterna sköts noga. Diabetiker tappar ofta känseln i fötterna och märker inte att till flisor, glasbitar och annat fastnar. Sår kan också få svårare att läkas.

Målar inte naglar

Bodil Hofvander är avdelningsordförande i Sveriges Fotterapeuters Riksförbund (SFR). Hon är upprörd över att man kallar fotvård för skönhetsvård.

— Vi sysslar inte med skönhetsvård, säger hon bestämt. Vi håller inte på med manikyr och målar naglar, utan sköter om sår och förhårdnader på fötterna.

De flesta fotterapeuter i Sverige är kvinnor. Bodil Hofvander tror att det kan vara en anledning till att politikerna ser fotvård som skönhetsvård och inte vill ge fotterapeuterna yrkeslegitimation.

— Kvinnor är inte vana att ta för sig. Det märks tydligt bland annat när det gäller att ta betalt för sitt arbete. En kollega till mig har ett pris för fattiga patienter och ett för rika. Jag säger till henne att du kan väl inte se vem som är fattig eller rik, men det menar hon att hon kan.

90 procent av Bodil Hofvanders patienter är pensionärer. Hon tycker att det är viktigt med fotvård för dem. Många äldre har förhårdnader och liktornar och de kan ha gått i fel skor i flera år. "Det är inget fel på mina skor, de har jag ju haft i 30 år", kan de säga.

De flesta kommuner i Sverige har kommunal fotvård för sina pensionärer. I Göteborg som är indelat i 21 stadsdelsnämnder gäller det att man bor

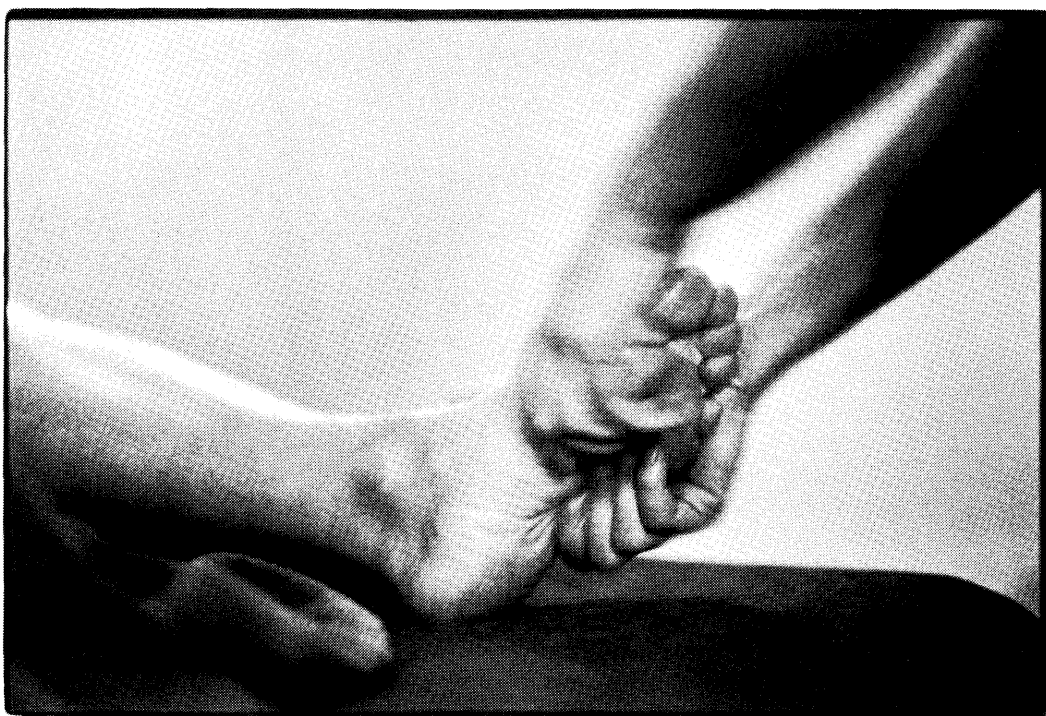

Bild: Marie Hedberg

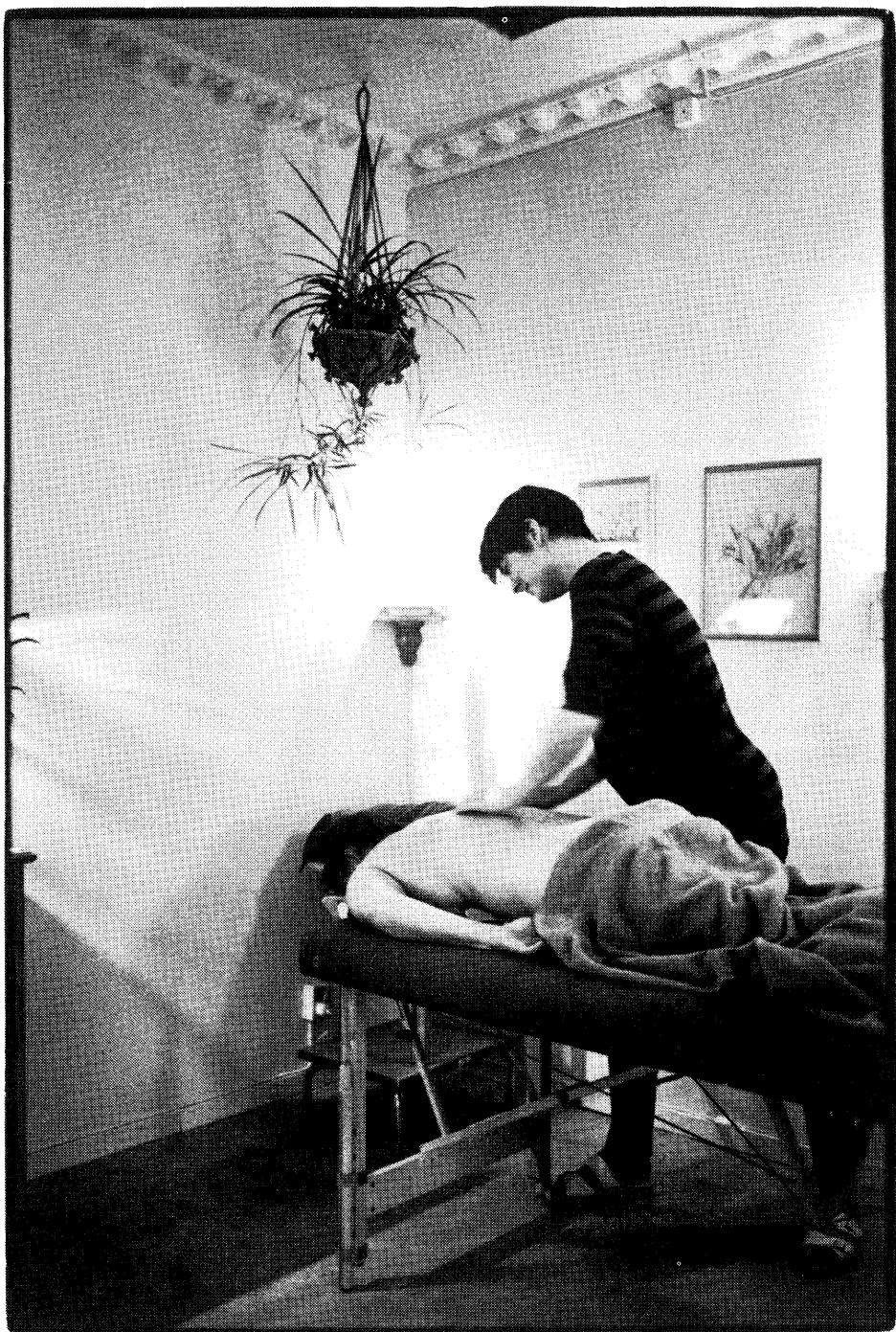
i rätt stadsdel för att få kommunal fotvård. Kommunfullmäktige i Göteborg har bestämt att den kommunala fotvården skall kosta 116 kronor. Ett pris som är lägre än hos de privata fotterapeuterna. Men det är upp till varje stadsdelsnämnd att själv bestämma om fotvård ska ingå eller inte. I de stadsdelsnämnder där det finns kommunal fotvård är det dessutom ofta långa köer.

På Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg finns det fotvård på diabeteskliniken, där diabetiker kan få hjälp om de har besvär med fötterna. För fotvård i förebyggande syfte kan diabeteskliniken inte ta emot alla, utan hänvisar då till den privata fotvården. Vårdcentralerna i Göteborg tar emot patienter med nageltrång. Har man däremot liktornar hänvisas man till fotvården. Vårdcentralerna anser sig inte kapabla att behandla liktornar.

Trots att sjukvården hänvisar patienter till fotvården räknas det inte som sjukvård, utan som skönhetsvård.

F R E Y A

I goda händer

Text: Marie-Louise Carlberg Bild: Marie Hedberg

När jag var liten och förkyld smorde mamma in mig med Vics Vaporub, ett stark doftande liniment som innehåller kamfer och eteriska oljor.

Länge satt hon och gned min rygg varm. Hon gned med starka händer, och för varje tag trycktes jag ner i min knarrande sängbotten. Sen fick jag vända mig om och hon gnuggade mitt bröst hett och rött. Så på med fetvadd, både bak och fram och till sist krängdes ett trångt livstykke på.

Det var långt innan jag visste vad total avspänning betydde, och långt innan jag förstod att jag inte alltid skulle ha tillgång till dessa varma läkande händer. Men det har satt sina spår, för finns det nåt tillfälle då jag verkligen är snäll, så är det mot en som är sjuk. Det har jag lärt mig av henne.

För en tid sen, 45 år senare, då det inte kändes särskilt roligt att leva, då bomberna återigen börjat falla i världen, vinterkylan härjade i kroppen, och inga fåglar hördes kvittra — gick jag in på Freya Institutet. Jag behövde bli omhändertagen, jag behövde starka läkande händer och eteriska oljor.

Åsa Ekberg och Hélène Laurell är nyblivna ägare till Freya. Ett rum och kök och liten hall på första våningen.

Jag hade stått utanför på trottoaren och läst i deras skyltfönster att de utförde avspänningsmassage.

Inne doftar det av oljor och örter.

Jag klär av mig och lägger mig på den specialtillverkade britsen. Hélène släcker det skarpa ljuset i taket, tänder ett par stearinljus, och sätter på grammfon. Åsa täcker mig med frottéhanddukar, gnider ut olja i sina händer och börjar massera min högra hand.

Att ha ett massageinstitut är inte vilket jobb som helst. För Åsa och Hélène är det en genomtänkt satsning, med en uttalad ideologi. De anser att det är viktigt att vi tränar vårt kroppsmedvetande, lär oss tyda kroppens signaler. Inte för att leva upp till olika skönhetsideal, utan för att må bättre. För ungefär ett halvår sedan samlade de ihop sina pengar och sitt mod och köpte Freya.

Hit kommer människor av olika anledningar. En del har tidigare uppsökt läkare för sina smärtor, men inte

blivit bättre, och provar nu massage. Kvinnor med förslitningsskador i axlar, nacke och armar. Män med krämpor i korsrygg och i höfter.

En del kommer för att stressa ner, stanna upp i vardagens jäkt. Ibland händer det att kvinnor köper ett presentkort till sina män, som en hjälp att för ett ögonblick stanna karusellen. Kvinnor förstår det här med att kropp och själ hör ihop. Män underskattar ofta symtomen, de har krav på sig att vara starka och inte ha ont. Andra kommer för att unna sig själv omvårdnad. Yngre kvinnor har lättast att ge sig den rätten.

— Men det händer också att människor går härifrån lika upparvade som när de kom, säger Åsa. De kan inte slappna av. De skulle behöva komma hit minst en gång i veckan.

För att massagen ska göra verkan, gå djupt ner i musklerna, använder Åsa och Héléne het lavalera, inpackad i små bomullsfack, formad till en dyna. Den har man under nacken och skulderbladen, så att musklerna hinner bli något så när mjuka innan massagen börjar.

— Varje människa måste behandlas olika, säger Åsa. Man får ta det försiktigt när man märker att någon är blyg och spänd. Alla är inte vana att lämna ut sig så här.

Asas händer arbetar starkt och målmedvetet. På vissa ställen gör det ont. Ibland masserar hon länge på samma punkt. Säg till när du inte står ut längre, säger hon.

Hon upptäcker mina ställen där musklerna knutit sig. Det är inte bra med såna knutar. Blodet har svårt att passera, och där lagras slaggprodukter som egentligen hör hemma i levern.

Psykisk stress är en av orsakerna till att vi blir kroppsligt sjuka, just genom att vi stoppar upp våra naturliga flöden genom en spänd och knuten kropp.

Kroppen minns allt, sägs det. Både ömhet och slag. När

Åsa masserar min rygg med långa, lugna tag, känner jag mig liten och glad, och tycker att jag känner doften av Vics Vaporub. Det hettar i skinnet, mina masserade armar ligger tunga och belåtna vid min sida.

Efteråt, vid kaffebordet i köket, pratar vi om hur det var förr, då det i varje by fanns en klok gumma som man gick till med sina krämpor. Som visste råd och hade bot för onda leder, nackspärr och åderbräck. Det handlade inte om trollkonster, utan om ärvd kunskap om naturens apotek och den självklara omvårdnaden.

Det är i den andan som Åsa och Héléne jobbar.

Händer är viktiga, säger de. Det verkar inte som om alla förstår deras betydelse. Nu finns också massagemaskiner att tillgå. Men Åsa och Héléne anser att kontakten mellan dem och kunderna är viktig. Ett bra ord för vad de sysslar med är vårdande massage.

Ibland måste man ha hjälp med att stressa ner. Det är så många som har allt i huvudet och glömmar kroppen. Det finns olika sätt att sätta sig "mitt i kroppen", så att säga. Den närvaron är till stor hjälp i vårt dagliga liv.

— Att jag ägnar mig åt att stärka människors kroppsmedvetande, beror till en del på att jag är uppvuxen bland idel naturvetenskapare, säger Héléne. Där gjorde man åtskillnad på kropp och själ. En kropp är en kropp och ingenting annat. En kropp lagar man, sen är allt bra. Jag anser att det ska mycket mer till för att må bra. Jag tror på våra händers betydelse, att de har förmåga att läka och ge trygghet. Jag har alltid tyckt om att ta i folk.

— Vi tillhörde inte de familjerna som ofta pussades och kramades, säger Åsa, men vi funderade aldrig över det. Jag tror inte att vi led av det heller. Det var först som vuxen som jag mer och mer intresserade mig för det viktiga med kroppskontakt, och omvårdnad. Innan vi köpte Freya arbetade både Héléne och jag på Varbergs varmbadhus, med olika sorters massage och behandlingar. Bad och massage tycker jag hör till livets goda. De borde ingå som en naturlig del av vår dagliga vård.

Att ha ont

av Lena Malmgren

Helst skulle man bli grön förstås, det vore skönt. Riktigt ilsket grön överallt där det gör ont. Så att det stack i ögonen på folk. Så att ingen kunde le förbindligt och säga "nej, men inte, du som ser så fräsch ut..."

Fast egentligen är det fel färg. Smärta är inte grön, inte som mossor eller gullviveblad eller syrenbärså eller skogsråets ögon och kjortel av granris.

Smärtan är röd, som en kniv i köttet, som blod som flimrar för ögonen, som väller ut mellan benen. Som ett hugg i nacken så man knälar, som en kramp runt naveln så man vill spy.

Eller smärtan är isblå, kall som vintervind och kramp i vaderna, krypningar i händer och fötter, som hagelkorn i storm, som letar sig upp längs handlederna och får armbågarna att stelna. Som en skärm genom huvudet så att halva jag är borta, infrusen, avkopplad och pulsen i tinningen dunkar fjärran, fjärran.

Eller allra mest är smärtan grå, grå och tung som en elefanthud av trötthet kastad över mig, tynger mig till marken. Som lera i musklerna och snor i hjärnan och irritation i tunga veck över ryggen.

Men egentligen kan man inte tala om smärta, den har inga ord. För medan den pågår är hjärnan för grumlig för att finna ord eller göra nya när inga finns.

När den överväldigar en, som stora vatten eller mörker eller eld eller fall bakom dasset i nässelhögen, då finns det inte energi nog. Och man har inget smärminne, kan inte återkalla smärtan för att analysera den, etikettera den, plocka isär den, göra den hanterlig.

Kan man alls beskriva hur det är att leva med smärta för den som inte gör det, för den som fortfarande är omedveten om sin kropps villiga lätta funktioner? I enkla huvudsatser? — Kanske.

Man vaknar stel som en stubbe. Fötterna är främmande föremål. Händerna är otypliga boxhandskar. Man borde ha en ledstång från sängen till toaletten till kaffekokaren. Man måste dricka kaffet i sängen. Man måste ha en tvättbar sängmatta för allt kaffe som man spiller på den.

Man drumlar omkull stolar, man välter vaser, man snubblar på trösklar, tappar taget om hundkopplet. Man förskräcks av sin hållning i hallspegeln. Man tar ner spegeln.

Man blir kanske lite tjock. Godis höjer blodsockret och dämpar smärtan ett ögonblick. Cacao är dessutom lyckobringande, via endorfinerna, det vet till och med vetenskapsmän. Jag är chokladorman. Jag har numera mage.

Världen blir liten. Små bekymmer blir stora. Man kan inte lyfta armen för att hänga upp en tung vinterkappa eller skruva i en glödlampa. Tröjor bör knäppas fram och inte dras över huvudet. Man måste ha sin egen kudde och sin egen siesta mitt på dagen. Man ids inte förklara det fler gånger. Man drar sig för att resa bort. Förresten gör tåg ont.

Man har mindre pengar. Man orkar inte laga ordentlig billig middag. Man lever på kaffe och smörgås. Man tar sig samman och städar köket. Man ligger nästa dag.

Man vacklar mellan tider då smärtan är tröttsammast och man pillar i sig mycket piller och tider då dimman är tröttsammast och man pillar i sig så lite piller som möjligt och svär åt knän och axlar. Bättre arg än lessen.

Man blir stingslig. Man orkar inte starkt ljus och höga ljud. Om man lever med tonåringar är det synd om båda parter. Man orkar inte långa sammanträden och dumma argument. Det gjorde man inte förut heller, men då kunde man dölja det.

Man vill inte ta i hand, det gör så ont så det blixtrar. Orkar man förklara en gång till? Eller få rykte om sig att vara snorkig? Enklaster: man sätter på ett bandage och låter folk berätta om när de också stukat handen. Begripligt, hanterligt. Alla kan vänligt identifiera sig.

Man oroar sig. Man grubblar. Man kan inte planera, man vet aldrig i förväg hur en dag blir. Man blir rädd att mannen och vännerna och barnen inte ska orka med att leva med en sådan gnällspik. Man vill göra rätt för sig istället.

Alla sidor av smärtans situation hänger ihop. Det som sitter i kroppen och det som sitter i själen. Frågan om meningen och den om mina sociala kontakter.

När påfrestningarna på en sektor ökar, ökar hela trycket, hela nödsituationen.

Och tvärtom — vilket är ett glädjebud till alla vänner! — vad man än gör för att lindra kan det lätta det totala trycket. Om du hänger min tvätt eller går med mina ungar på bio eller masserar min nacke eller skriver uppmuntrande löjligen vykort. Det hjälper för mitt liv. Smärtan har jag kanske kvar, men *livet* blir lättare att bära.

Jag får då och då frågan "har du lärt dig leva med smärtan?" NÄ, brukar jag svara. Inte så att jag kan stoppa den eller göra den mindre och hemtrevligare. Inte så att jag hälsar den välkommen på sina återkommande turnéer ens med ett "jaså, där är du igen din djävul". Inte så att jag efter alla dessa år förmår skriva in den i almanackan så att det blir lagom

Bild: Eva Andersson

” Eller smärtan är isblå, kall som vintervind och kramp i vaderna, krypningar i händer och fötter som hagelkorn i storm, som letar sig upp längs handlederna och får armbågarna att stelna. Som en skärm genom huvudet så att halva jag är borta, infrusen... ”

utrymme kvar för det övriga. Istället möter jag den med vrede, trots, förbannelser — och det är jag glad över.

Det har funnits andra tider, då man grubblat över vems felet är. Om man inte skulle ställt upp på sin kvinnofostran eller ätit p-piller eller gått barfota i gräset eller burit röda kläder — den ena förklaringen kan vara lika bra som den andra.

Man får många förslag.

För om människor inte kan och vill göra något annat för en och motvilligt har gått med på att man har så ont som man säger att man har och inte så ont som bedömarens säger att man har (hänger ni med?) eller borde ha med hänsyn till arbetsschemat eller turen i livet eller det faktum att man fortfarande stundals kan prestera kompetenta ting — då alltså, kommer förklaringarna.

Man kan få fibromyalgi (muskelsmärk) till exempel av felaktig syrabas-balans, sömnstörningar (eller tvärtom), överansträngning, ambitioner, kiselbrist, sorg, virus, brist på uppmärksamhet, vackert väder och långa somrar — tror ni inte? Tja, ingen vet, men skaffa er det så får ni själva en provkarta på förklaringar.

Och så de goda råden.

De två vanligaste är "har du provat vegetarisk kost?" och "har du lämnat dig till Jesus?"

Någonstans i allt detta finns naturligtvis ett övergrepp. Likaväl som det är patienten och inte sköterskan som vet när smärtan kommer tillbaka, måste vi ha den respekten för den som går med värk, att hon gjort vad hon kunnat. Vill man verkligen hjälpa kan man ju fråga "kan jag hjälpa dig med något?". Och sen inte bli stött om det inte blir det där djupa stödjande samtalet som man drömde om, utan dammsugning eller mjölkhämtning eller telefonpassning eller något lika prosaiskt.

Ingen går heller sjuk länge utan att grubbla över meningen med sjukdomen.

Är den ett straff, det vill säga, är jag så mycket sämre än andra? Vi är så bra på att skuldbelägga, oss själva eller andra. Som om det var nödvändigt för att få tankegåtan att gå ihop, att det finns en skuld som ska betalas. Som om vi inte tål det öppet meningslösa. Och har vi en föreställning om Gud, vill vi gärna ha honom som en slags kontrollant av att allt går till enligt orsak och verkan. Det gör det ju inte. Det destruktiva sker och jag för min del tror att det sker genom krafter utanför Gud. Det ansiktslösa, det meningslösa, det som kallas slump, drabbar oss hårt, styrt av ingenting vi kan greppa.

Men det meningsfulla sker också och lyckligtvis utan millimeterrättvisa och utan orsak. Vem är

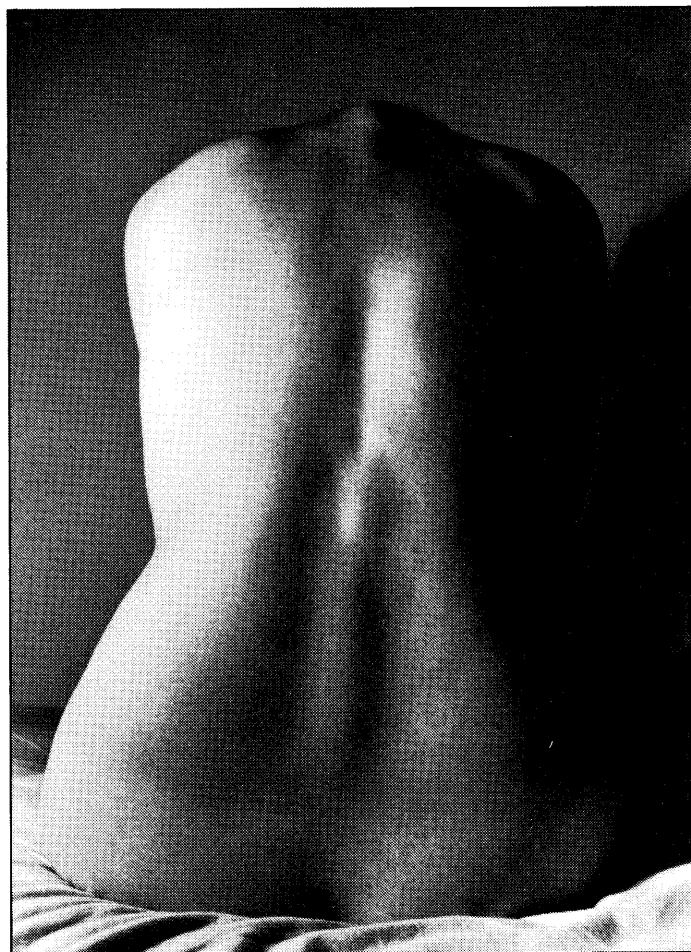

Bild: Claes - Göran Svantesson

väl värd den kärlek hon får? Vem kan förklara varifrån det kommer som ger mening och mönster, som binder oss samman i förståelse och djupt medlidande? Ny förälskelse sker som nya vårar. Nya systrar visar sina ansikten som tussilago i mars. Det är inte rättvist. Det är en nåd.

Frågan om mening är egentligen två. Den ena handlar om Gud och undran om han/hon finns och har en plan som jag ingår i. Den kan vi svara ja eller nej på. Därmed är inte svaret på nästa fråga givet, den som lyder ungefär: är livet värt att leva?

När det tas ifrån mig som är sammanvävt med mitt väsen, min identitet, känns inte livet värt att leva. När barnet dör, när den älskade går, när jag inte orkar arbeta, är tomhet, aska, skräpig illaluktande strand vid ebb vad som återstår.

Men ofta vänder lusten till livet tillbaka genom småsaker. Ganska tunna trådar håller oss fast i yttersta nöden, en viss sorts musik, suset i trädet, en annan människas milda beröring, en gammal bön. Och så ser jag plötslig en dag att hunden leker. Kaffet smakar gott igen. Jag måste visst gå och klippa mig. Någon vill träffa mig och det känns inte som en börda utan som en öppning.

Men denna andra mening och att äga den i vårt liv, är vi till ganska stor del själva ansvariga för, att inte fylla livet med strunt, utan med det meningsfulla. Det som för var och en enskild har tyngd och ljus. När sådant försvinner, tar det tid att återta det. Och vi måste förlåta oss själva och varandra att vi tar oss den tiden.

Ur "Mor gifter sig" av Moa Martinson

”

...Jag satt nog där någon timme, huttrade till ibland, då jag somnat av ett par minuter. Jag började frysa på allvar och kände mig alldeles stel i min åttaåriga lekamen, kunde knappast resa mig för att vända åter till rummet. Mor kanske dröjde i stan över natten. Jag var så trött att jag inte brydde mig om vilket, hungern hade gått över. Jag kravlade mig upp ur diket. Då kom mor. Hon var svettig och såg upprörd ut.

— Herregud, Mia... Och hon slog om mig sin schal och vi satte oss i diket. Mor fick upp ett stycke vetebröd och gav mig. Vi värmer en tår kaffe när vi kommer hem, jag har inte fått en kopp i dag, jag har några bönor med mig. Jag kröp närmare mor, jag kände att hon skälvde i hela kroppen.

— Du fryser ju så dant, kom så går vi nu, och jag som blivit varm gav henne schalen och kröp åter upp ur diket.

— Inte fryser jag inte, nej, fryser gör jag inte, fryser, ånej. Mor lät som hon inte visste vad hon sa.

— Kors vad det luktar gott, känner du Mia! Mor drog in blomdoften där hon gick på vägen. Jag svarade inte. Jag tyckte mor gick så underligt, haltade, men hon hade ju fått så stor mage, det kom väl an på det. Men ändå — nej, det var för tokigt, mor gick utan skor, gick i bara strumporna.

— Är du rakt tokig mor, går du i bara strumporna. Var har du skorna?

— Skorna, ja dom har jag tappat. Jag hörde på tonen att mor ljög. Vad kunde ha hänt med mors gamla trasiga smärting-skor? Inte tappade stort folk sina skor. Båda två på en gång. Ånej. Jag visste nog, hade nog sett. Jag blev så underligt het i huvudet, trots det kalla månskenet, då jag såg mor traska på i strumporna. Gud fader så mor blivit!

— Ta av dig strumporna, de går ju sönder, vågade jag säga.

— Jag bryr mig inte om vad som går sönder. Jag hörde på mors röst att hon grät.

— Slog du till honom med skorna?

— *Honom*, nej, jag drog *henne* om näsan med ena skon, hon vet ju att han är gift och hon känner ju mig. Mor tystnade.

Det blomdoftande månskenet ropade högt ut vårt elände.

Ja, jag förstod nog litet, men jag kunde

inte förstå mor ändå. Inte behövde hon ta sig så hårt av att han gick med en annan. Det var ju bra det, andra kunde gärna ta honom, så vi blev av med honom.

— Slog du honom med den andra skon? frågade jag aggressivt.

— Nej, den slängde jag, jag kunde ju inte gå och halta på en sko.

Nej, det var klart, inte nändes hon klå på honom inte, men nog fick jag en släng ibland.

Trädgårdarna tog slut, egnahemsområdet med de fula husen tog vid, skuggor-

Kvinnor har evigt vakande ögon, blåser på sår, lyssnar till hemligheter, sitter uppe och väntar, förklarar världens gång för barnen, smeker farfars kind, medlar i tvister och ser hela tiden till att allt hänger samman och att ingen blir glömd.

Kvinnors mentala styrka är något det sällan talas om, men det är den som för oss vidare, får oss att överleva och tro på nästa dag.

Det är den som visar sig i trängda lägen, då valet står mellan att gå ner på knä eller inte.

Kvinnors mentala styrka ser igenom det fula. Ger kraft att trotsa sveket, mod att skratta den lede i ansiktet.

Mias mamma gav något mycket viktigt till sin dotter.

na över vägen blev kantiga, blomdoften var slut. Mor såg ut som en tiggerska där hon gick i det daggvåta dammet, som klibbade fast till tjocka sulor under strumporna.

Vi smög så tyst vi kunde uppför den smala trappan, men mors kasse råkade slå till sirupsdunken som stod intill trappan, det lät som kyrkklockorna, tyckte jag, och mor svor.

— Djävla sirupsburk, lagom rulla ned den. Jag hade inte hört mor svära förr.

Jag var mätt av vetebrödet och ville helst sova, men mor kunde inte somna, hon måste ha en kopp starkt kaffe för hon hade sån huvudvärk, sa hon.

— Det finns inte en vedpinne, inte Valdemars heller har någon, upplyste jag välvilligt. Jag satt i min bädd med klänningen på och höll på att somna.

Mor rafsade rätt på ett par tidningar, satte eld i kaminen med dem, slog vatten i bleckpannan (vatten skaffade jag varje

dag från handelsbodpumpen), svepte en handduk om kaffekvarnen, för det inte skulle höras ned när hon malde. Men papperet brann upp med ett bölande och vattnet var knappast ljumt. Jag blev med ens klarvaken igen, när jag fick se mor bryta sönder en spånkorg som min styvfar burit matsäck i när han var dikare. De torra spånorna bölade i väg genom kaminröret, liksom papperet gjort, utan att kaffe vattnet kom i kok. Mor såg mer än bister ut. Hon hade tagit av sig, gick i bara lentygsärmarna, midjebandet på kjolen skar

in i den tjocka midjan, magen var stor och hög.

— En kopp kaffe ska jag ha, om jag så ska elda upp alltihop, sa hon sammanbitet.

Hon gick ut på vinden efter en nästan ny skurborste, den stoppade hon i kaminen. Två träskedar och en nött trävisp gick samma väg. Äntligen kokte pannan upp. Jag hade blivit fullt vaken, det luktade kaffe så gott att jag bad mor om en tår, och jag fick en färsk bulle till kaffet.

— Jag köpte en påse färskt gott vetebröd, för nu gör allting detsamma. Det är ingen idé att spara och svälta, svälta när en har, och svälta när en inte har. Men jag fick kaffet att koka i alla fall, slutade hon triumferande.

Jag var så pigg av kaffet och mors framfart att jag föreslog vi skulle gå ut på vägen igen, till staketet där det luktade blommor.

— Vi kanske kan komma åt några, sa jag. Kanske några äpplen också. Jag hade kommit i samma stämning som mor, vad var det värt att bry sig om något. Mor ville inte.

— Prata inte dumheter... kaffet fick jag att koka ändå, tjatade hon. Var det så märkvärdigt, så mycket grejor som hon eldat upp. Det var som om denna seger över en rödrostad kamin och en tom vedlåda piggat upp henne i allra högsta grad. Hon var visst stolt över att hon vågat förstöra, vågat bränna upp träskedarna, skurborsten, vispen och matsäckskorgen för att få en kopp kaffe. Hon hade visst lärt känna en ny sida hos sig själv, som hon inte vetat om. Den sidan gladde henne. Gjorde henne säker. Så såg det ut.

”

Bild: Gun Andersson

av Cecilia Björkelund

När jag utbildade mig till läkare var min och kurskamraternas syn på kvinnor och män, att vi var mycket lika och i grunden samma personer, fast det skiljde lite här och där på utanskriften. Vi hade en blåögt optimistisk tro, att om vi bara ansträngde oss lite till, så skulle skillnaderna helt utraderas.

Nu vet jag, att utanskriften är nog det som skiljer minst mellan kvinnor och män. Det är stora skillnader mellan mäns och kvinnors sätt att tänka och handla. Det är viktigt att konstatera att det är så och att handla utifrån detta.

Inom vården handlar man dock ofta som vore vi egentligen av samma kön och ursprung. De flesta normalvärden inom medicin är bestämda utifrån mäns normalvärden. Mediciner, som utprovas på unga friska manliga försökspersoner används i samma dosering till gamla kvinnor av fågelstorlek.

Lika dos till liten och stor

Ni har alla sett den lilla, späda damen med smalben tunna som svavelstickor, som lätt vinglande tar sig fram med hjälp av käpp eller rulator, fullmedicinerad med ett läkemedel som i samma dos rekommenderas för nittiokilosherrar i sina bästa år. Alla gränsvärden för kolesterolförhöjning tillämpas också på kvinnor, trots att man bara har kunnat visa att behandling av kolesterolförhöjning resulterar i färre hjärtinfarkter hos män, inte hos kvinnor.

Varför är det nu så? Jag tror att en del beror på att de

Kvinnorna som tog hand om sin hälsa

flesta läkare har varit män, som helt naturligt har svårt att tolka kvinnors symtom på annat sätt än på manligt sätt. Nu börjar andelen kvinnliga läkare dock stiga över trettioprocentsrecket, och följdriktigt sker en större del av forskning av kvinnor för kvinnor.

För det är ju så att kvinnor dominerar inom vården på många områden. Eftersom kvinnor i medeltal lever sex år längre än män, så är också de allra äldsta personerna i stor majoritet kvinnor. Innan vi själva hunnit bli gamla och skröpliga, vårdar vi de skröpliga männen.

Inom sjuk- och hemvården är kvinnorna i stor majoritet inom de flesta yrkeskategorierna. Trots att kvinnor är friskare än män så tillvida att de lever längre, gör kvinnor i större utsträckning läkar- och sjukbesök än män.

I en avhandling som alldeles nyligen presenterades vid allmänmedicinska institutionen i Göteborg, konstaterades också, att de som telefonledes kontaktar vårdcentraler för frågor om sjukdom och vård, i cirka 65 procent är kvinnor. Kvinnorna ringer inte bara för att fråga om sina egna hälsoproblem, de ringer om makens och barnens och släktingarnas hälsoproblem mer än fem gånger så ofta som männen.

Det är alltså så, att kvinnorna i stor utsträckning sköter omvårdnaden i Sverige, både i yrkes- och privatlivet. Det vore naturligtvis bra, om männen också bejakade den vårdande delen av sin personlighet och bidrog till att något utjämna de här skillnaderna, men under tiden vi väntar på detta, är det viktigt att kvinnans dominans uppmärksammas och respekteras och förvaltas, och detta framför allt av kvinnorna själva.

Jag tycker att vi i större utsträckning skall kräva, att läkemedel, terapier och behandlingsformer som tillämpas på kvinnor skall vara dokumenterade via forskning på kvinnor. Så kallade normalvärden skall vara dokumenterade för kvinnor. Kvinnans sjukhistoria ska baseras på hennes totala arbetsbelastning och inte enbart på hennes yrkesarbete, som oftast utgör en mindre del av en kvinnas arbetsvardag. Hennes symtom skall värderas efter en kvinnlig skala och inte en manlig. När det gäller muskelsmärk bör till exempel kvinnors symtom bedömas som mycket allvarligare än mäns, eftersom kvinnors muskelbesvär har större tendens att bli kroniska och under lång tid handikappande, än mäns. När det å andra sidan gäller symtom bröstsmärtor vid ansträngning, som hos män ofta betyder kärlekkramp med allvarlig prognos och ökad risk för hjärtinfarkt, bör detta symtom bedömas på ett annat sätt hos kvinnor. Bröstsmärtor som utlöses av ansträngning är i mindre utsträckning symtom på kärlekkramp hos kvinnor och har betydligt bättre prognos än hos män, till och med om det även finns förändringar på EKG. Ewa Swahn, som är hjärtspecialist i Linköping, har visat detta vid sin forskning på kvinnor med bröstsmärtor.

Tolv män och en kvinna

Jag tycker också att det är viktigt att vi kräver att kvinnor finns representerade när frågor rörande kvinnohälsa beslutas eller diskuteras. Svenska Läkarsällskapet ska i mars ha ett seminarium om äldres hälsa — det nya åldrandet. Det vänder sig till hälso- och sjukvårdspersonal av alla kategorier, samt frivilliga organisationer som arbetar med hälsoarbete bland äldre. Tolv herrar — professorer, läkare och sjukvårdspolitiker, och en kvinna — skall informera och diskutera hälso- och sjukvårdsfrågor som i stor utsträckning också berör kvinnor och kanske framför allt kvinnor.

I en så här viktig fråga borde kvinnorepresentationen vara betydligt större bland panelens deltagare. Den kommer säkert att vara stor i auditoriet!

För det är ju så, att varhelst hälsa och omvårdnad diskuteras, så finns kvinnorna bland lyssnarna. Kvinnor har egentligen stor makt. Om vi alla ställer krav kan mycket hända. Jag fick uppleva vad kvinnor kan åstadkomma när jag arbetade som distriktsläkare i Strömstad. För mig var det en oerhörd upplevelse och en mycket lärorik praktisk illustration till kvinnors sätt att arbeta.

Det handlar om ett projekt för förebyggande av hjärt- och kärlsjukdomar, som riktade sig till kvinnor och genomfördes av kvinnor. Erfarenheten gav mig en fantastisk tilltro till kvinnors förmåga och möjligheter.

Orsaken till att projektet startades var, att man funnit en förhållandevis hög sjuklighet i hjärt- och kärlsjukdomar bland äldre kvinnor i Strömstad.

Numera står det faktiskt inskrivet i den nya Hälso- och sjukvårdslagen, att sjukvården är ansvarig inte bara för att bota och lindra sjukdomar, utan även att försöka förebygga dem. Det finns en rad undersökningar som visar, att ungefär femtio procent av en befolknings sjuklighet påverkas av livsstilen, det vill säga vilken typ av kost man äter, hur mycket eller lite man motionerar, hur vanlig rökning är, hur mycket alkohol som konsumeras och, indirekt, hur stor stress i form av arbetslöshet som finns och så vidare.

En klart mindre del av sjukligheten påverkas av faktorer i omgivningen, såsom mängden avgaser i boendemiljön eller exposition inom arbetet för farliga ämnen. Ännu mindre del, cirka femton — tjugo procent, påverkas av sjuk- och omvårdnad, till exempel vaccinationer, operationer och antibiotikabehandling.

Bild: M Hartman

Om man skall förebygga hjärt- och kärlsjukdom är det således viktigt att förändra kosten från den förhållandevis fett- och sockerrika svenska "normalkosten" till en något mera "mediterran" kost, som innehåller mindre totalmängd fett, mer omättat fett, mindre socker och mera fibrer.

Bestämmer själv

En fördel med att förebygga hjärt- och kärlsjukdom genom kost- och motionsomläggning är att man själv bestämmer och själv påverkar, istället för att man passivt, via mediciner, låter andra sköta "behandlingen". Man får en betydligt mer aktiv roll i att påverka sin egen hälsa. Genom livsstilsomläggning påverkar man också risken för att utveckla andra sjukdomar som cancer och sockersjuka.

Jag arbetade som distriktsläkare i Strömstad, och hade alltså ett ansvar enligt Hälso- och sjukvårdslagen att försöka förebygga den ökade sjukligheten hos den kvinnliga befolkningen. Landstinget i Bohuslän lovade att bidra med pengar. Först försökte jag och distriktssköterskan Margareta Persson få reda på vilka riskfaktorer som varit vanliga hos kvinnor som insjuknat i hjärt- och kärlsjukdom. Vi fann att högt blodtryck och sockersjuka var de vanligaste, mätbara, riskfaktorerna.

Vi vände oss sedan till professor Calle Bengtsson, för att få hjälp att utforma ett förebyggande hälsoprogram att erbjuda kvinnor i Strömstad. Han är en av de få forskare som bedriver forskning om kvinnor och har följt kvinnor i Göteborg sedan slutet av sextiotalet, och vet mycket om kvinnors hälsa.

Med denna ekonomiska och vetenskapliga bas byggdes ett projekt upp, där många kvinnor bidrog med mycket kunskap och mycket arbete.

Till att börja med kallades alla inom organisationer och sjukvård som var intresserade av att vara med och utforma det förebyggande programmet för hjärt- och kärlsjukdom, till möte i Badhuset i Strömstad. Till mötet kom cirka trettio kvinnor och två män. Där fanns representanter från bildningsförbunden, från Friluftsförbundet, sjuksköterskor, dietister, hushållslärare och många andra. Tillsammans med landstingets hälsoupplysare Gil Tarchys arbetades en kursplan för kurser om kost och motion fram. Kurserna skulle erbjudas kostnadsfritt till kvinnor, och skulle lära ut kostkunskap både teoretiskt och praktiskt, genom att man samtidigt som man undervisade om kost, också lagade bra mat tillsammans, och således inte bara pratade mat utan också åt och smakade den.

Kursplanen för motionskurserna arbetade Friluftsförbundets ledare ut. Motionen anpassades individuellt och omfattade allt från promenader till studsmattegympa.

Men hur ska man motivera kvinnor, som i hela sitt liv sysslat med mat och som kan mycket om mat, att gå på kurs? Vi valde att erbjuda alla kvinnor i kommunen i åldern 45 - 64 år en frivillig och kostnadsfri hälsoscreening, som riktades just att upptäcka riskfaktorer för hjärt- och kärlsjukdom. Alla de som i undersökningen hade en eller flera riskfaktorer för hjärt- och kärlsjukdom, erbjöds kostnadsfritt deltagande i kurserna.

Mer än 85 procent av Strömstads kvinnor nappade på erbjudandet, och 30 procent av dem som hade riskfaktorer gick också kurs. Det var alltså långt över hundra kvinnor, som gick tremånaderskurser i kost och/eller motion. Ett halvår efter första undersökningen erbjöds så alla kvinnor en ny undersökning, för att kunna se om riskfaktorerna hade påverkats.

Vid uppföljningsundersökningen visade det sig att alla kvinnor som gått kurs, hade lagt om sina kostvanor, och en stor del hade också påverkat motionsvanorna. De kvinnor som förändrat sina levnadsvanor hade också positivt påverkat flera av riskfaktorerna, framför allt blodfett, blodtryck och vikt.

Men det var inte bara de kvinnor som gått kurs, som lagt om sin livsstil, utan även många av de kvinnor som valde att ej gå kurs. Totalt hade cirka 65 procent av alla kvinnor med riskfaktorer lagt om livsstil och påverkat sina riskfaktorer. Bara vetskapen om att man har något ökad risk för hjärt- och kärlsjukdom påverkar många kvinnor till att ändra livsstil.

Kvinnorna har huvudansvaret

Eftersom det fortfarande är så i Sverige, att det är kvinnorna som har huvudansvaret för matinköp, matlagning och familjens livsstil, har förhoppningsvis också en del av den manliga befolkningen i Strömstad indirekt påverkats till förbättrad livsstil. Det var också många män, som något förgrymmat frågade varför inte de också fick gå kurs. Det fick de sen. Eftersom kurserna visat sig vara bra har de nu antagits av primärvårdsnämnden som alternativ och kompliment i behandlingar av hjärt- och kärlsjukdomar, blodfettshöjning, sockersjuka och högt blodtryck.

Projektet har alltså haft en mycket kvinnlig profil. Jag själv gick in i det, ganska aningslös och okunnig, med en idé om hälsoundersökning och efterföljande kurser, men hur kurserna skulle se ut och vad de skulle innehålla visste jag inte. Men på mötet i Badhuset tog ett antal kompetenta kvinnor ansvaret för olika delar av projektet och arbetade med sin specialkunskap fram ett proffsigt program för just den delen, och såg dessutom till att de olika delarna samverkade utan friktion. Sedan tog Strömstads kvinnor över ansvaret för sin del av projektet på ett fantastiskt sätt.

Nu fortlever programmet i form av kurserna, hjärtmärkning i butikerna, information om kost på mödra- och barnavårdscentraler och i form av information till livsmedelsanställda och restauranger. Programmet gav också som resultat att en dietisttjänst inrättades i primärvården. Det är nu denna dietist, Lis Palm, som är den drivande i det samhällsinriktade förebyggande programmet i Strömstad.

Så gick det till när kvinnorna själva tog ansvar för sin hälsa i Strömstad!

Piller istället för vård?

Att det finns piller mot det mesta är nästan inbyggt i vårdkulturen. Vem som helst kan bli beroende av lugnande medel. Dolt beroende förekommer även bland sjukvårdens personal. Två som drabbats och vill berätta är Lillemor och Barbro.

Text: Katarina Johansson Bild: Mona Malmros

Mellan tio och femton procent av Sveriges befolkning får varje år recept på beroendescapande sömnmedel och lugnande tabletter. En del kan sluta med läkemedlen efter en tid. Andra blir beroende och får stora problem.

Lillemor är en av dem som arbetat inom sjukvården och varit tablettberoende. Under sjutton års tid använde hon beroendescapande läkemedel efter att ha fått lugnande tabletter som tonåring för att bemästra sin osäkerhet bland andra människor. Sedan blev det i huvudsak Mogadon, tre-fyra tabletter om dan. Mogadon är egentligen ett sömnmedel, men Lillemor märkte snabbt att hon dessutom blev lugn av dem.

— Jag kände nästan från början att jag inte kunde vara utan dem. Men beroende... jag tyckte väl helt enkelt att jag behövde dem. Så jag gick runt

Lillemor hade länge haft skuldskänslor för sina Mogadon, och för att hon gick till tre olika läkare för att få dem. Dessutom var hon rädd att det skulle synas att hon använde psykofarmaka. Nu efteråt tycker hon det är konstigt att ingen nånsin verkade märka något, märka hur olik sig själv hon blev.

För Barbro, som är sjuksköterska var det annorlunda. Hon skämdes aldrig över att ta en lugnande Stesolid varje morgon för att kunna somna om från morgonångesten. Men så hade hon också övervägt noga och haft besvär av sin oro i flera år innan hon sökte psykiatrisk hjälp.

Ingen risk med en tablett

— Läkaren fick faktiskt övertala mej att använda medicin. Jag var så rädd att bli beroende. Men han

sa att det inte fanns någon risk med den låga dosen, bara en tablett om dan.

Varje kväll kom ångesten punktligt. Barbro fick sina Stesolid i mitten av 70-talet, när hon utbildade sig till sjuksköterska. Som hon minns det nämndes inte ett ord under utbildningen om beroenderisken med bensodiazepinerna.

— Visst såg jag bensodiazepinberoende patienter redan när jag gick som elev, även såna som använde Stesolid. Men det var ju i doser som var extrema, det hade liksom inte alls med mej och min tablett att göra.

Så småningom fick Barbro gå över till Temsta, ett nyare och mera snabbverkande bensodiazepin med snabbare omsättning i kroppen. Då upplevde hon beroendesymtom.

— Varje kväll mellan tio och elva fick jag ångest utan anledning. Den kom så egendomligt punktligt och var annorlunda än annan ångest jag upplevt. Den kändes mer i hela kroppen och gick inte att avleda eller distrahera bort.

Ingen vill tala om missbruket

— Efter att ha läst några artiklar i Läkartidningen förstod jag att jag också var fast i det där. Att det var abstinensångest jag upplevde varje kväll när Temstan gick ur kroppen.

Trots att Lillemor och Barbro båda arbetar inom sjukvården fick de endast indirekt insikt om sitt tablettberoende genom artiklar de läste.

De talade inte med någon på jobbet om sina tankar runt tabletterna. Och ingen talade heller med dem, trots att de säkerligen hade kollegor som också använde dessa beroendescapande mycket vanliga läkemedel.

— Man talar inte gärna om att man använder psykofarmaka konstaterar Barbro. Men det är ju såpass krävande att arbeta inom vården, man måste vara alert till hundra procent. Jag tror det är många som tar sömnmedel när dom jobbat sent och kom-

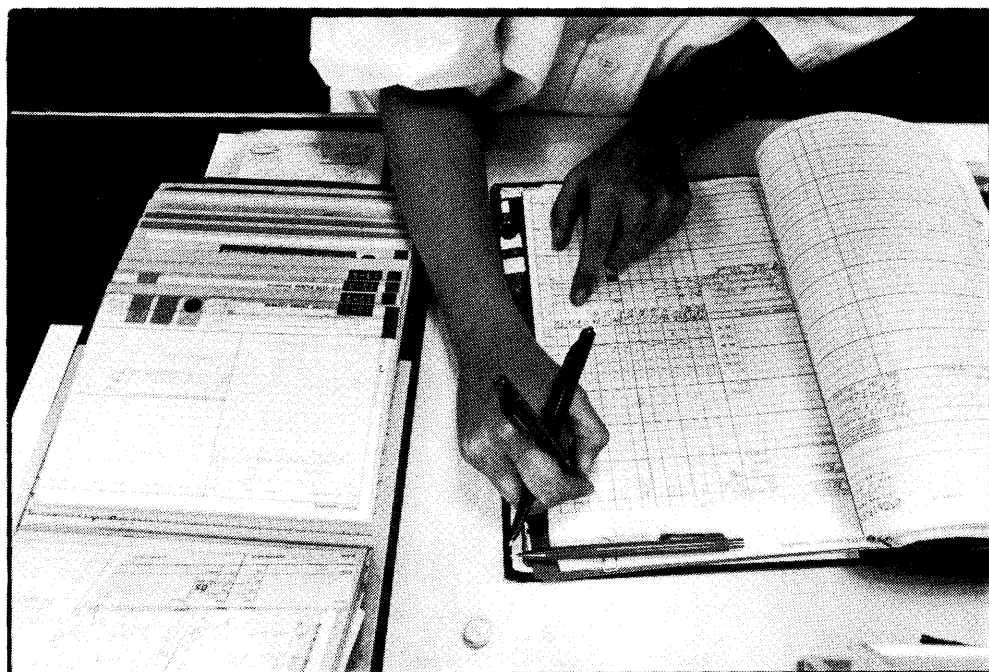

Bild: Kerri Corley

mellan tre olika läkare för att det aldrig skulle bli krångel med att få recept.

Lillemor arbetade som sjukvårdsbiträde. Hon kämpade sig fram genom åren. Ibland måste hon sjukskriva sig. 1986, när hon av en händelse fick syn på Stockholms läns landstingstidning om läkemedelsberoende, mårde hon sämre än någonsin. Hon misstänkte vagt att det hängde ihop med hennes Mogadon. Men ännu hade hon inte förstått att det hon upplevde var abstinenssymtom.

— På mornarna hade jag sån yrsel och ångest att jag knappt kom iväg till jobbet. Symtomen lindrades när jag tog Mogadon. Jag trodde ändå i det längsta att det var mej det var fel på, att tabletterna trots allt hjälpte. Men när jag läste intervjuerna med andra läkemedelsberoende så började jag tänka, verkligen tänka. Då vaknade hoppet — tänkt om jag också kunde sluta med tabletterna och bli fri från alla mina symtom!

mer hem stressade och sen ska upp tidigt nästa morgon igen och jobba. Man måste ju hinna koppla av och somna.

Lillemor instämmer, hon känner igen sig i den beskrivningen. Samtalet glider in på läke-medelsberoende kollegor som varit tydligt tablettpåverkade på jobbet. Lillemor och Barbro kan båda ge exempel. Såna arbetskamrater talade man om, men inte med. Sådana som så småningom försvann från arbetsplatsen när det inte gick att sköta jobbet längre. Lillemor jämförde sig aldrig vare sig med dem eller med de läkemedelsberoende patienterna:

— Jag tog ju tabletter för att klara vardagen och jobbet. Herregud, jag insåg inte att det varit så för dom också! När jag tänker på hur mycket det var som jag höll ifrån mej under de där åren blir jag alldeles knäckt!

Både Lillemor och Barbro sökte sig 1986 till RFHL, Riksförbundet för Hjälp åt Läkemedelsmissbrukare, för att få råd om hur de bäst skulle kunna sluta med tabletterna. Barbro la upp ett nedtrappningsschema över två månaders tid för sin enda Temesta. Hon delade tabletten i småbitar och slutade alltså mycket långsamt. På så sätt undvek hon den värsta abstinensen. Lillemor hade mera bråttom. Hon slutade med alltihop under fyra veckor.

— Lite väl snabbt, konstaterar hon nu efteråt med underdriftens leende på läppande. Abstinensen var hemsk. Först nu verkar den vara helt över.

När hon kom tillbaka efter sjukskrivningen förstod hon att hon inte skulle kunna jobba kvar på vårdhemmet. Hon tyckte inte vården var bra och utan tabletter stod hon inte ut att arbeta där.

Kanske är risken större i sjukvården

Barbro däremot är kvar i sitt jobb som sjuksköterska och känner att det är rätt plats för henne. Oron, som hon ännu kan känna ibland, försöker hon nu tackla genom psykoterapi. Den regelbundna ångesten försvann när hon slutade med Temesta.

Barbro tycker att inställningen till bensodiazepinerna har skärpts, åtminstone på det sjukhus där hon arbetar. Man bjuder inte ut dem lika frikostigt längre till patienterna. Nu kan man läsa i pressen om läkemedelsberoende och det diskuteras på kafferasterna. Hon känner också att hon genom sina egna upplevelser fått en annan inställning som hon kan hävda med mera pondus. Hon har dock inte berättat för någon om sitt tablettberoende, vare sig på jobbet eller privat.

— Det finns så mycket fördomar man inte vill utsätta sig för, säger hon.

Och Lillemor håller med.

— Men det är synd att det är så svårt att prata om det, speciellt inom sjukvården. Man skulle vilja använda sig av erfarenheterna på ett positivt sätt. Vem som helst kan ju åka dit. Kanske är riskerna större när man jobbar inom sjukvården. Där är det ju hela tiden så mycket läkemedel i omlopp. Och själva vårdkulturen säger en att det finns mediciner emot allt!

• FREYA INSTITUTET •

allmänna vägen 13, 414 60 göteborg, tel 031-12 24 04

KVINNA — MÖT VÅREN AVSPÄND!

Unna dig en avspänningsmassage i skön miljö
För spända nackar och axlar har vi en specialbehandling
med "vulkanisk" värme

Våra klippkort kan ge dig upp till 25 procent rabatt

Välkommen!

Hélène Laurell och Åsa Ekberg

Massörer

medlemmar i Svenska Massörers Riksförbund

"INNANFÖR BLUSEN" — FEMINISTFESTIVAL 1991

är namnet på en alternativ festival som tar
plats i CAFÉ HÄNGMATTAN i Majorna i
Göteborg den 8 — 9 mars.

Två kvällar bjuder man på allt från stand — up
comedy, häxor, teater, intervjuer på scen om Anorexia,
EG, porr och Grupp 8.

Lördagskvällen avslutas med fri scen.

Kom och läs dikter, sjung en sång, spela på tändarna,
roa eller oroa — scenen är din.

"Vi vill göra nåt vackert och livsbejakande med
kvinnor och för kvinnor och hoppas på en kul fest",
säger Anna Broman, en av arrangörerna.

Festivalen börjar kl 18.00 och håller på till midnatt
båda kvällarna.

Hängmattan ligger i Musikens Hus på Karl Johans-
gatan, i närheten av Sjöfartsmuseet.

Nordiska Föreningen för Feministiska Pedagoger

är en nystartad förening för kvinnor som är eller varit
verksamma som lärare- folkbildare- forskare eller på annat
sätt har ett engagemang och ett intresse för kvinnofrågor.

Är du intresserad av att komma med i den nya föreningen så
sänd in namn, adress och en kort beskrivning av vem du är och
vad du gör.

Vi försöker från början bygga upp ett kontaktnät genom att
sammanställa en kort presentation av alla som är medlemmar.
Samordningsgrupp: Eva Warberg, Katja Sila, Pia Silverhagen,
Berit Larsson.

c/o Kvinnofolkshögskolan Box 7151, 402 33 Göteborg

Visionernas vardag

av Berit Ås

I kvinnors enkla vardag finner vi alltid visioner. Om visionen betyder att vi har föreställningar om en bättre värld där handlingar utförs på andra sätt, och saker händer på nya premisser, då lever vi med visionerna varje minut på dagen.

I visionernas värld finns inte rubriker av typen "Våldtagen medan dottern sov" eller "Katastrofen ökar. Världens fattiga blir allt fattigare. Utvecklingen i u-länderna har vänts till tillbakagång".

Ångest och tvivel skulle inte ta strupgrepp på oss när en man en tidig morgon

Berit Ås är norska, och har tidigare varit politiker i Folketinget.

Hon är professor i sociologi. Hennes specialområde är socialpsykologi.

Berit Ås är feminist, och har skrivit mycket om könsroller.

Lagom till 8:mars, Internationella Kvinnodagen, publicerar vi "Visionernas vardag".

Det är som Berit Ås säger — hur ofta går vi inte och har visioner om hur världen egentligen kan se ut. Därför är det viktigt att vi **verkligt** ser — och inte blundar — för världen som den ser ut idag.

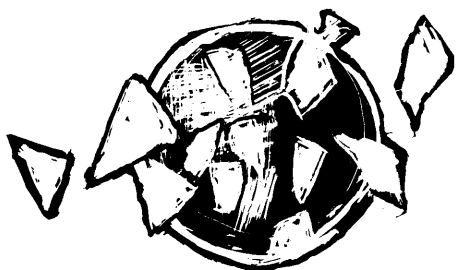
Vi måste **se** för att kunna göra något.

Alla illustrationer är hämtade ur boken *SYNVÄNDOR*, om naturen, människan och helheten. Av Bo Lundberg och Kerstin Abram-Nilsson. LTs förlag.

följer efter oss ned till dagens morgonbad. En som bara står där utan att säga något. Hundratals sexåringar i Oslo skulle inte varje dag varnas av sina mödrar att aldrig gå med en man som erbjuder dem att "åka med" i bilen. I visionernas värld är inte detta nyheter, inte därför att medierna förnekar dem, utan därför att de inte äger rum.

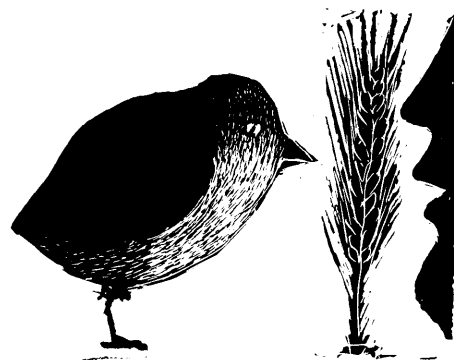
Våra visioner i vardagen tar också form av önskningar som famnar hela vår jord: Att luft, vatten och mark återigen måste bli rena från dödliga gifter. Att det inte är sant att Indiens åkerjord minskar med en procent varje år och att världens jordbruksmark och regnskogar försvinner med väldiga arealer varje dag.

Våra visioner har också att göra med något så enkelt som att lögnen och myten om oss inte ska spridas.

Vi är *flyktingar* i våra egna länder. Vi är *osynliga*, även när beslut som gäller våra intressen ska tas. Vi lever som *prostituerade* varje gång vi i handlingar, sexuell såväl som ekonomiska, säljer tjänster som vi vet drabbar oss själva eller andra kvinnor. "Jag har blivit maskin", säger mor och maka. "Så länge jag fungerar som upplockningsapparat och diskmaskin går allt bra. Det är när något inte utförs perfekt som det blir klagomål".

Vi är *egendomslösa* kvinnor. Hemma har vi ännu inte "ett eget rum". I våra städer har vi inga fredade kvinnohus där vi ostörda kan återupprätta vår anständighet när lögnerna har drabbat oss, de som handlar om vår inneboende lättja och omoral, om prestigefyllda mansgruppers påståenden att barns mödrar stänger dörren för vänliga och pliktänsliga fäder. Ingenstans att finna tröst när Stortinget tillåter att män som har våldtagit och slagit ska få komma in genom din dörr bara det är bevisat att han är ditt barns biologiska far. Egendomsrätten är marknadens härskare.

Att bevisa och gå till domstol för att freda sig har blivit den gruppens plikt som inte har pengar, tid och anseende.

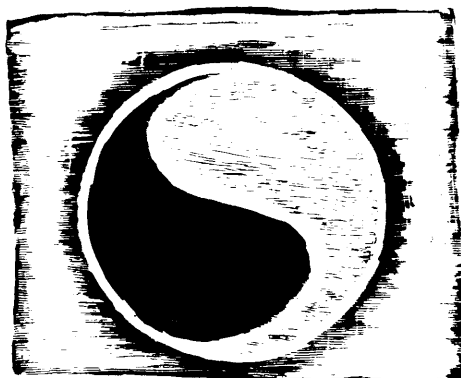
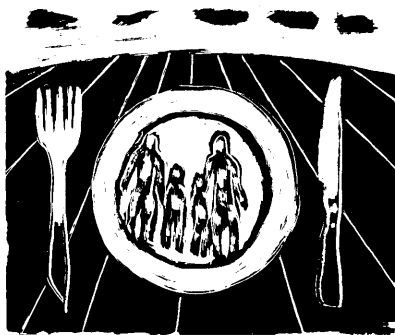
För så byggs det upp i verklighetens värld. De starka får bekräftat sin misstro till andra, till människor som påstås vara sämre och därför kan underbetalas och föraktas. *Kvinnor blir offer* när prostitutionsmiljöerna blir våldsammare. Då kan män straffa och missbruka dem som nu får "*skylla sig själv*" för sin misär. Samhället tillåter att de svaga förtrycks. Fascismen är på väg att utvecklas.

I våra visioners värld äger inte denna utvecklingen rum. Där ser vi en utveckling som går bort från förhållande av

våldet. Där identifierar vi oss med varje sexuell våldsfilms kvinnliga offer, eller med barnet som drabbas av förnedring. Nu skriker vårt hjärta i vånda när en värre-
nommerad tidning på blankt omslag visar en helsides bild av porkungen och utro-
par att "Han dricker Ramlösa och säljer porr som aldrig tidigare". Det dolda bud-
skapet är otvetydigt: Denna man har lyck-
ats.

I kvinnors vardagsvisioner blir allt det tydligt som vi av trötthet vill glömma. Medan vi osynliggörs som fullvärdiga personer i massmedierna, och allra mest i statuspräglade affärstidningar och flygre-
selektör, osynliggör vi oss själva när vi

finner oss framställda uteslutande som "bröst, ben och vickande höfter". Eller i den nakna huden som skymtar under päls-
verket som den lyckade äkta mannen uppmannas att köpa till sin kvinna. Därför att vi inte orkar mer. Vi orkar inte hela tiden, även om vi ser att vi hänger där i varje kiosk och i varje bensinmack. Vi vänder oss bort i skam, olyckliga. Vi undertrycker vår kunskap om att de som vi älskar, genom denna hjärntvätt uppmannas behandla kvinnorna i sin vardag som ting.

Medieforskningens stora man i USA, professor Gerbner, säger att det försiggår en "social utrotning av kvinnorna". Och även om vi lider i skam, lider vi ännu mer

när de som säger att de älskar oss inte ser vårt lidande.

I våra hopp och drömmar om att slippa sjuka våldsmän, kommer vi sällan så långt som till att hoppas på en ordning som kan ge oss tillbaka liv, hälsa och värdighet. Vi står ofta hjälplösa med kravet att få utveckla en framtid som inte hela tiden innehåller hot om total utrotning av våra egna och våra "fienders" barn. Vi känner inte dem som äger makt att ge våra barn framtiden tillbaka. Våra unga vågar inte ha åsikter om sitt liv i framtiden, och vi känner inga politiker som kan berätta för dem att vi är på väg in i en ny framtid om vi kan visa människokärlek och stort mod.

Våra vardagsvisioner är ofta korta därför att vår tid är knapp. I slavarnas värld måste man springa snabbt och tänka sig för för att inte irritera någon. I slavarnas värld terroriseras vi av andras önskemål. Det kallas omsorg, hjälp och kärlek i deras värld som kräver detta av alla tjä-
nande grupper. Det kallas också många vackra saker av alla oss som springer för att behaga, och som därmed springer ifrån vår egen vilja och vår rätt att planera, uppenbara, protestera och försvara både vår egen och andra svaga gruppers sak.

I visionernas värld ska inte våldtäkts-
offer och misshandlade beljugas av förö-
varen och misstros av domstolen. I vår dröm om en förändring hör detta till det förgångna.

Att införa fredszoner skulle betyda restriktioner på de vansinnigaste av de vansinniga i världens länder: förbud mot att utrota befolkningar med atomvapen och smärtsam napalm. Det skulle betyda att ingen skulle drömma om att uppfinna förstörelsevapen eller tortyrredskap och

att ingen skulle ha rätt att betala intelli-
genta människor att göra det. Det skulle vara i strid med folkrätten att sälja sådana varor och att planera att "använda atom-
vapen vid förstagångs — angrepp", som

Norges politiker har beslutat om. Detta skulle leda till bojkott från andra länder, och en sådan planering skulle hånas och betraktas med vämjelse av alla andra folk i världen.

Men det skulle också betyda att inget ungdomsgång kunde planera att överfalla och dräpa en gammal människa — för nöjes skull.

Vi gjorde oss av med kannibalismen. Vissa sorters slaveri är också förbjudna. Men slaveri och försäljning av kvinnor har nått en lönsamhet som bara överträffas av vapenhandeln. Detta geschäft är okänt för de flesta, men toppen av isberget börjar synas över verklighetens hav. I våra visioners vardag önskar vi att dessa isberg inte existerade.

När ödet vilar i våra egna händer

Inget land, inget folk och ingen enskild

människa kan planera innan det har erövrat friheten. Fredsprofeten Gandhi sa detta. Han sa det om sitt eget land, Indien. Det är ett missförstånd att tro att frihet enbart är ett andligt tillstånd. För ett land gäller att dess område innehåller jordar och skogar, vatten och frukter och alla de händer som ger överlevnad och värden åt den fria befolkningen. Men när det gäller den enskilda människan talar vi om att bli medveten och att kunna förverkliga sig själv. Men denna frihet existerar inte när alla samhällsordningar är skapade för att vidmakthålla kvinnors beroende av far, bror, make eller statliga medel. Det är därför det inte byggs tillräckligt med daghem åt kvinnor som gärna såg att grundlagens ord om rätt till arbete även gällde dem. Vi har en vision om att lagar och principer ska vara lika för alla.

Medan vi drömmer om detta, har vi också visioner om att inget av våra barn, ingen ung son, ska kunna beordras att

dräpa. Det är inte civilisation, inte humanitet. Vi har visioner om humanitetens genomförande i land som inte bara kolonialiserar sin kvinnliga arbetskraft, som u — länderna har gjort, utan rättvisan ska gälla oss alla, så att vi inte blir ekonomiskt beroende av andra än oss själva och vad våra händer kan odla och frambringa av värden.

Visionerna om en ny värld gäller varje människas frihet att ta avstånd från dräp och mord, också om denna människa är en ung man i tjänstepliktig ålder. Därför att de alla är våra barn.

Vi vet att visionerna har kommit för att stanna. Skrattretande enkla visioner och drömmar om att maken kan ta sin del av tvätt, inköp, städning, byte av sänglinne, matlagning, frakt av barn, omsorg om handikappade, besök hos sina egna gamla föräldrar på institutionerna och att "vara tillsammans i lek" med egna barn och andras, de barn som inga föräldrar har.

I visionernas värld har envar rätt att få lika mycket omsorg som hon eller han ger. Då är gåvor i form av omsorg inbyggda i en ny slags omsorgsekonomi. Ingen har rätt att roffa åt sig en annan människas arbete, ingen har heller rätt att exploatera jord, vatten och luft. Rättvisa måste också finnas i utbytet mellan vuxna och barn, män och kvinnor, i länder och u-länder.

Om havsytorna stiger bygger vi städer under havet och odlar växter och husdjur i vattenmassorna, säger teknologerna. Sälj lågt och köp högt, säger aktiemarknaden. Var vakna för vad de profit-sugna företar sig, säger andra medan vi tröstar oss med lugnande ord om att havens temperatur-ändringar säkert inte kan ge så skrämmande resultat.

Men betänk flodernas och orkanernas ökande styrka och att flyktingar från all världens stora floddeltan kan komma i rörelse. Låt oss skapa visioner om hur vi kan önska stora folkgrupper välkomna till vårt bergiga och fjällrika land. Om vi utsätts för ökande bakgrundstrålning, så viska inte om det ökande antal barn med medfödda skador. Börja planera vilka gynnade familjer som ska få ta emot ett sådant litet barn som behöver omsorg, kärlek och trygghet för att leva.

Om folkgrupper förlorar förmågan att fortplanta sig: ta avstånd från alla dem som vill berättat för dig att barn kan ägas. Barn,

liksom jord, är till låns. När alla surrogat-mammor i världen organiserar sig, därför att de har upplevt förnedring och förtin-gligande i samband med en gärning som många trodde vara altruistisk och med-mänsklig, så måste vi ta avstånd från en praxis som förutsätter marknader och af-färsverksamhet där någon tjänar grovt på transaktionen.

Det behövs myriader människor att vårda alla dem som vi förstört i detta pågående Tredje Världskrig. I detta krig förblöder och dör människor över hela världen på grund av strukturellt våld, där-för att vi tillåter våra rika män att tappa hela nationer på blod. Vi måste skapa fred med jorden. Det gör vi genom att hejda jordens förgiftning och vattens död.

För att kunna göra detta behöver vi en

visionernas framtid, en framtid som med navelsträngen är knuten till vår visionära vardag. Vi behöver träning i att se världen som den är, fattiga och rika, starka och svaga. Bland dem som ser, är det ofta kvinnor som befinner sig i rollen som "människan emellan", "the person in be-tween". Det är en person som kan identifie-ra sig såväl med offren som med dem som utför övergreppen. Kvinnor gör det nästan överallt. Till och med en utsulten mor med ett barn i ett flyktingläger vet att det teoretiskt är möjligt att gå sin väg. Men hon lämnar inte sitt barn. Av den orsaken är det nästan bara kvinnor, barn och gamla i såda-na getton av fattigdom, svält och hopplös-het. De flesta av "de andra" har gått sin väg.

I våra visioner finns det allianser med

de söner och män som ser världen sådan som vi ser den. Vi behöver allianser, men inte i militaristiska krigsformer. Det är det konkreta icke-våldsmotståndet som lär oss att fred är målet och vägen.

Visionerna om sanningen, om vår egen styrka att se sanningen i ögonen, om för-mågan att bestämma vårt öde i förhållan-de till världens överlevnadsförmåga och globala politik, allt detta har blivit kvin-nornas nära uppgifter. Vår underordnade ställning, i några fall, och vår överordna-de, i andra, ger oss en position som ingen förr har sett i vår västliga värld.

Därför har visionernas tid kommit: i vardagslivet och i politiken. Inte det som maktens män vill att vi ska ta: makt på det beständets villkor. Nej. Det är makt till att kräva att alla ska se det som vi har sett hela tiden i våra vardagliga visioner. Det som kvinnor har sett de senaste sex-tusen åren, efter det att fredliga medel-havssamhällen blev fråntagna graalen och besegrad av svärdet, genom germa-ner och från norr, Jahves folk från väst och asiaternas hordar från öst. Och från syd kom indieuropeerna till de fruktbara, fredliga samhällena och använde svär-dets klinga.

Visionen om det heliga berget, graa-len, levde in i kung Arthurs tid. Men sen delade de stora vetenskapsmännen vär-liden i två för oss. I Bacons, vetenskaper-nas faders, tänkande blev människor och natur omskapta till maskineri som kunde behärskas av herraväldet, och detta sked-de på jorden.

Våra framtiders visioner återerövrar människan som en organiskt samman-hängande enhet med ansvar. Hon sörjer människornas mångåriga dårskap och patriarkatets aktuella uppfattningar.

Att vara visionär är att veta många sa-ker. Inte bara vad man själv har upplevt av orättvisor, men vad man själv har på-fört andra. Detta sista är förändringens kärna. Förstår man inte detta, bär man bara framtiden i händerna — inte i hjär-tat.

***Översatt av Aase Bang
Artikeln är förkortad.***

Farmor för fred

av Anna-Lisa Bäckman

Kåseriet är tidigare publicerat
i DN, den 2 februari 1991

En farmor som ilsknat till och inte längre vill göra sin självdeklaration lika fromt som förr har hört av sig.

Hon har beslutat att lägga en särskild fredsbilaga till 1991 års deklaration. Innebörden i hennes extraskrivelse är att hon vägrar betala skattepengar som går till krig — i det förment fredliga Sverige.

Här är ett utdrag ur hennes deklarationsbilaga:

— Stopp! Nu vill jag inte längre betala skatt till vapentillverkning, vapentransport, militärutbildning, kärnvapen eller kärnkraft. Jag vill inte att delar av min inkomst, pensionen, skall användas till människoförintande verksamhet, då jag därigenom blir moraliskt medskyldig till brott.

Farmor fortsätter i sitt brev till skatteverket:

— Efter allt mygel med vapentransporter, Bofors, MOXbränsle, HIAB-kranar, urantransporter genom Väst-tyskland och nu svensk försäljning av vapen till krigförande länder, inser jag ännu mer mitt brott i att medverka till dylika ändamål.

Och farmor föreslår i sin drapa med adress skatteverket att den del av skattemedlen som tidigare gått till ovan nämnda ändamål i stället används till hjälp och uppbyggnad åt människor som till exempel redan skadats i krig och kärnkraftsolyckor.

Farmor, som bor i Bagarmossen, har också gått med i *Skattebetalare för fred*. Till dem har hon sänt in en skattesumma på femtio kronor — som symboliskt ska gälla för all militärskatt hon skulle betala. Hennes och andras femtiolappar ska sedan skickas in till finansdepartementet med krav på att omfördelning för fredsändamål sker.

Farmor skattevägrar av moraliska skäl, med hänvisning till femte budordet med mera.

Det är liksom något annat än skatteflykt, skatteplaneering och nolltaxering.

Hon är i det bästa sällskap, historiskt sett.

Min tanke går till min vän i skogen, herr Thoreau.

Han fanns i en annan skog än Pigbodatraktens. Han satt i en timmerkoja vid sjön Walden vid Concord, Massachu-

setts, USA, och betraktade naturen och världen. I kojan skrev han ett litterärt mästerverk, en klassisk naturskildring som ofta är kvällsläsning här på Pigboda.

"Skogsliv vid Walden" heter boken, utgiven i trycket 1854.

Henry David Thoreau (1817-1862) skrev också en annan klassiker, en essä, "Om civil olydnad".

Och han vägrade betala krigsskatt.

Det var under amerikansk—mexikanska kriget som Thoreau meddelade att han inte ville att staten använde hans pengar till att köpa gevär för och till att skjuta mexikaner.

Den häpne skatteindrivaren satte in Thoreau i byhäftet.

Där satt Thoreau en natt, tills hans syster löste ut honom. Den berömde skalden Waldo Emerson, som bodde nästgårds, hann besöka Thoreau i finkan.

Emerson sa bekymrat:

— Men varför sitter du här?

Thoreau svarade:

— Varför sitter du inte här?

Farmor vill i sin skrivelse till svenska staten (utöver att hon betalar en femtiolapp till Skattebetalare för fredsinsamling) att skatteverket tar den verkliga summan av hennes skatt som annars skulle gå till militära ändamål och sätter den i en särskild fond för fredsarbete.

Hon avslutar sin bilaga till skatteverket så här:

— Att underteckna självdeklarationen på heder och samvete och samtidigt låta delar av inkomsten gå till allt vad heder och samvete arbetar emot, vore ett falskt intygande, vilket jag insett och nu vill ta konsekvenserna av.

Thoreaus natt i finkan i Concord gick till Nordamerikas historia. En natt som unga generationer aldrig glömt och alltid inspirerats av. Senast under Vietnamkriget och nu igen. En frihetsnatt, en självständighetsförklaring för individen, en dröm om fred.

Farmor är Bagarmossens utmanerska mot Inga Thorsson och Roine.

Varför krig i Mellanöstern?

av Helena Lindholm, doktorand vid avdelningen för Freds- och Utvecklingsforskning, Göteborgs Universitet.

Kriget i Mellanöstern har nu rasat i fyra veckor. Den USA-ledda FN-alliansens massiva flyganfall mot Irak är de mest omfattande i historien. Trots att det hela framställs som ett "kliniskt, kirurgiskt ingrepp", utan stora skador på civila mål, kommer det nu allt fler uppgifter om skadegörelse av civil infrastruktur, civila dödsoffer och civila skadade. Hur många människor som dödsats, skadats eller flytt från hem och land, vet vi inte.

Om och när markstriderna kommer igång får kriget ett nytt ansikte, ett än fulare. De mänskliga förlusterna riskerar att bli mycket stora. Det är troligt att Saddam Hussein då använder sig av kemiska vapen. Ingen vet hur USA och de allierade kommer att svara. Taktiska kärnvapen har nämnts och vi får inte förringa möjligheterna att kriget får en sådan fasansfull vändning.

På alla vis är detta ett onödigt krig och ett krig som riskerar att få katastrofala konsekvenser. I det följande ska jag försöka reda ut begreppen och kort analysera bakgrunden till konflikten, samt söka se de möjliga effekterna av det nu rasande kriget.

Konflikten Irak - Kuwait

Kriget började den 2 augusti 1990 när Irak invaderade grannlandet Kuwait. Saddam Hussiens styrkor plundrade, torterade, fängslade, dödade och våldtog. Sedemera ockuperades och annekterades Kuwait av Irak. Under president Saddam Husseins ledning begick Irak ett flagrant brott mot internationell lag, ett brott som självklart måste beivras. Men inte med våld.

Kuwaitis självständighet utropades 1961 och erkändes av Irak 1963. De irakiska anspråken på Kuwait är emellertid ingalunda något nytt fenomen. Redan under 1930-talet gjordes territoriella anspråk på det dåvarande brittiska

protektoratet Kuwait. Irak blev en självständig stat 1932, men förblev under brittiskt inflytande fram till revolutionen 1958. Frankrikes och Storbritanniens indelning av regionen i intressesfärer (Sykes-Picot-avtalet 1916) kom att ligga till grund för de stater som bildades.

Stormakternas svikna löften lever kvar i minnet hos Mellanösterns folk. Den godtyckliga delningen tog inte hänsyn till vare sig geopolitiska fakta eller befolkningsstrukturen hos de nyblivna staterna och är en av grogrunderna till flera av dagens konflikter i Mellanöstern.

Under sommaren 1990 anklagade Irak Kuwait för överproduktion av olja. Överproduktionen bidrog till sjunkande priser på världsmarknaden, vilket i sin tur drabbade (bland annat) den redan hårt ansträngda irakiska ekonomin. Irak hade vidare försatt sig i stor skuld till Kuwait under kriget mellan Irak och Iran.

Anledningen till det kuwaitiska stödet till Irak var en rädsla att den islamiska fundamentalismen skulle sprida sig från Iran i händelse av iransk seger i kriget. Trots Iraks svårigheter att återgälda skulden ansåg Kuwait ett uppskov vara omöjligt. Irak ansåg att Kuwaits agerande var att jämställa med ekonomisk krigföring. Förhandlingar där Jordaniens kung Hussein spelade en nyckelroll, pågick från och med början av 1990 till den 2 augusti 1990. Kuwait vägrade emellertid att visa tillmötesgående för de irakiska kraven; möjligen hade Kuwait ett amerikanskt stöd för denna sin ovilja. (Detta är en tes som presenteras i boken *Guerre du Golfe. Le Dossier Secret* (1990) av Pierre Salinger och Eric Laurent; se DN den 21 januari 1991 för en recension). Detta är de ekonomiska skälen till den irakiska aggressionen.

Iraks anspråk på Kuwait hänger samman med det irakiska oljeberoendet. 90 procent av Iraks exportintäkter

Saudi - Arabiska lastbilsförare tar en bönepaus. Karavanen är lastad med sprängda och utbrända irakiska tanks. Pressens bild.

härrör från oljeexporten. Problemet för Irak är att tillgången till Arabiska - Persiska viken och därmed möjligheten att exportera oljan via vattenvägar är begränsat till en ca två mil lång kustremsa. Därför är man beroende av andra staters välvilja för transport av oljan till hamnar.

Detta var den faktor som förmodligen hade störst betydelse för den irakiska attacken mot Iran 1980. Upptakten till kriget var en gränstvist beträffande gränsdragningen i floden Shatt-al-Arab.

Kuwait har en lång kustremsa, men framförallt finns här två sandöar, *Bubyian* och *Warba*, vilka skulle kunna bidra till etablerandet av irakiska oljehamnar. Genom kontroll över dessa båda öar skulle Iraks oljeutförsel vara tryggare. I gränstrakterna mellan Irak och Kuwait finns ett oljefält, *Roumaylah*, som också varit föremål för tvist mellan de båda länderna. Kuwait har anklagats för att stjäla olja från den irakiska delen av oljefältet. Att det är de här områdena — *Bubyian*, *Warba* och *Roumaylah* — Irak eftersträvar, och inte hela Kuwait, styrks möjligen av att Iraks illegitima annektering av Kuwait ägt rum i två steg. *Bubyian*, *Warba* och *Roumaylah* ingår — enligt Irak — numer i den redan existerande 18:e irakiska provinsen Basra, medan resterande Kuwait bildar den nya

porter), till stor del för att undanröja motstånd. I irakiskt språkbruk har Kuwait som självständig stat upphört att existera. Detta kan, i motsats till ovan gjorde påstående, tyda på att den irakiska ockupationen syftar till att permanentas. Vad skulle i så fall föranleda en sådan politik?

Genom kontroll över hela Kuwait skulle Irak samtidigt vara i besittning av cirka 22 procent av världens kända oljetillgångar. Iraks prekära ekonomiska läge skulle kraftigt förbättras. Saddam Hussein skulle vidare ha stort inflytande över oljepriserna och hans makt i regionen och i världen skulle öka radikalt. Saddam Hussein strävade efter att förstärka sin position i Arabvärlden. Detta är några av de *politiska* dimensionerna av angreppet mot Kuwait.

Ytterligare en orsak — vilken hänger nära samman med de ovan nämnda maktanspråken — är det regerande ba'athpartiets militära ideologi och våldets egen psykologi. Brutaliteten och våldet i Saddam Husseins regim utgör i sig självt en drivkraft mot yttre och inre våld, inte minst genom den massiva militära uppbyggnaden. Genom säkerhetstjänstens utbyggnad infiltrerar terrorn varje hörn av samhället och avskräcker opposition. Detta är de *interna politiska och ideologiska* orsakerna till invasionen.

Invasionen av Kuwait föranleddes alltså av en komplex struktur av orsaker, vilka alla måste tas i beaktande.

De amerikanska intressena

och FNs roll

För USA har det sedan andra världskriget varit av högsta vikt att garantera att kontrollen över Mellanösterns olja finns i västerländska (eller västvänliga) händer. Därför har USA länge eftersträvat permanenta militära baser i regionen.

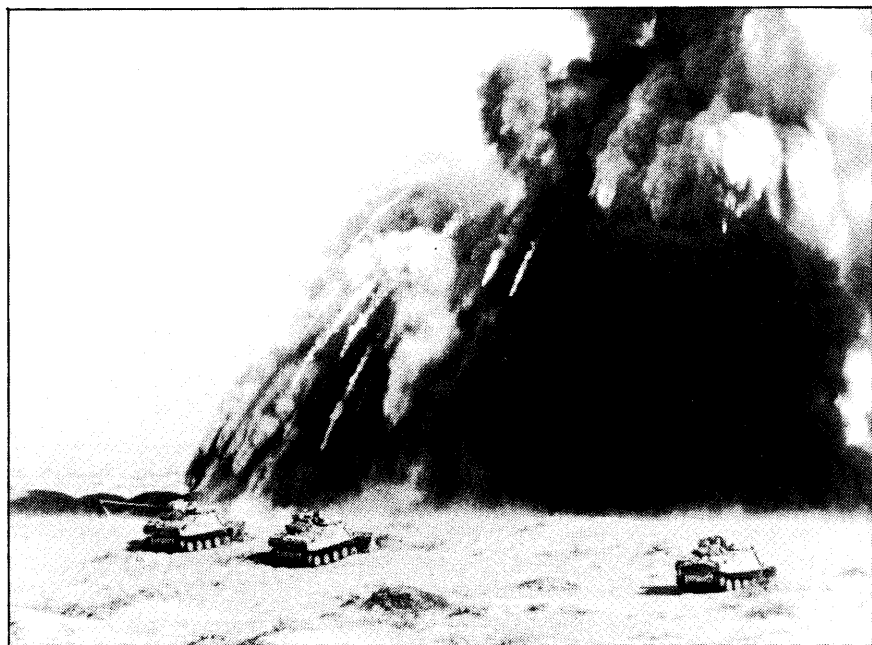
Genom Saudi - Arabiens enorma oljetillgångar och de amerikanska oljebolagens intressen i Saudi är Saudi - Arabien den mest önskvärda platsen för en sådan uppbyggnad.

Utöver de rent ekonomiska intressena i regionen, handlar konflikten för USAs del om att behålla sin plats i världens politiska och militära centrum. Sovjetunionens kollaps som militär och politisk supermakt har gett USA fritt spelrum. Samtidigt ger den ansträngda amerikanska ekonomin anledning till amerikansk oro vad beträffar USAs framtida plats i världen. För USA gäller det att försvara sin ledande roll. Utmanare i periferin som Saddam Hussein ska inte tillåtas få för stort manövertrymme. Istället eftersträvas rättning i leden i

”tredje världens” länder. Också USA drivs således av en kombination av ekonomiska, politiska och militära intressen.

I början av augusti var FNs säkerhetsråd helt enigt om ett kraftigt fördömande av Irak. Redan den 6 augusti enades säkerhetsrådet i ett unikt beslut om totala ekonomiska sanktioner mot Irak. I slutet av december hade sanktionerna, enligt den amerikanska underrättelsetjänsten CIA, lett till en reducering av Iraks export med 96 procent och av importen med 90 procent. (DN 14 januari 1991). Det såg ut som om FN för en gångs skull kunde axla den uppgift det en gång var tänkt att organisationen skulle ha — nämligen att med kraft men med ickevåldsliga metoder — verka för att freden och den internationella lagen upprätthölls.

Sanktionerna — de mest omfattande i FNs historia — gavs emellertid bara fem och en halv månader att verka. I

Brittiska ingenjörer på övning i Saudi - Arabiens öken, innan kriget startade. Pressens bild

19:e provinsen Kuwait. Detta skulle kunna tyda på en viss beredvillighet från Iraks sida att faktiskt dra sig tillbaka från det ockuperade Kuwait med undantag från ovan nämnda områden. Detta är de *geopolitiska* skälen till invasionen.

I Sverige föga uppmärksammade utspel från irakiska regeringstjänstemän tyder på att Saddam Hussein ämnade inleda ett successivt tillbakadragande, men först efter det att den förödmjukande tidsfristen gått ut. För Saddam Hussein handlade det om att gå ur det hela som en politisk segrare, som en ledare vilken inte gav vika för ”Väst imperialismens” militära påtryckningsmedel.

Ingen teori är emellertid vattentät. Efter den irakiska invasionen har en ”irakiseringsprocess” av Kuwait ägt rum. Hundratals människor har dödats, tusentals arresterats och torterats (allt enligt Amnesty International's rap-

november 1990 röstade FN:s säkerhetsråd igenom resolution 678 som tillät "alla möjliga medel" för att befria Kuwait om inte ett irakiskt tillbakadragande hade skett före den 15 januari 1991. FN valde våldets och krigets väg. Under kalla krigets dagar hade resolution 678 förmodligen aldrig röstats igenom, då Sovjetunionen skulle ha använt sitt veto. Att FN har sanktionerat militärt våld innebär att FN som fredsbevarande organisation har lidit ett svidande nederlag och organisationens framtida arbete kan allvarligt ha skadats. De nuvarande bombningarna av Irak och förstörelsen av Iraks militära kapacitet har vidare ingen motsvarighet i FN - resolutionen, vars syfte är att "befria" Kuwait.

Det paradoxala är att den irakiska vapenarsenal de allierade nu anser sig nödgade att förintä är resultatet av just Västvärldens och Sovjetunionens vapenexport. I kriget mellan Irak och Iran försågs Irak med vapen för att undvika att endera av parterna avgick med den militära segern. Den irakiska rustningen härrör också ur den vanvettiga kapprustningen i Mellanöstern där såväl kemiska vapen som kärnvapen ingår och som understöts av Västvärldens och Sovjetunionens export och expertishjälp.

Kriget och dess konsekvenser

Självva krigsutbrottet mellan den USA-ledda koalitionen och Irak torde till stor del bero av djupkulturella orsaker. Kommunikationen mellan Washington och Bagdad försvårades av oförståelse och felkalkyleringar. I Väst tenderar vi att ta Saddam Husseins uttalande ad notam; som om de vore något absolut. Förmodligen var och är emellertid Saddam Husseins kategoriska uttalanden i hög grad retoriska. Ett sätt att visa att man inte böjde sig för Västvärldens orättfärdiga intervention i konflikten och ett sätt att höja moralen hos den egna befolkningen. George Bush's uttalande har inte lämnat dörrar öppna för förhandlingar utan krävt ett villkorslöst tillbakadragande från Kuwait. I Bagdad uppfattades den amerikanska retoriken som kränkande. Så var den kulturella missförståelsen och förvirringen total.

De kulturella klyftorna mellan Väst och Arabvärlden har med kriget växt sig hotande djupa. För stora delar av Arabvärlden är den USA-ledda alliansens attacker mot Irak ett imperialistiskt krig. Det ter sig hycklande att tvinga igenom FN- resolutionerna mot Irak med våld när de FN- resolutioner som gäller Israel/Palestina inte ges någon kraft bakom orden. Hatet mot Västvärldens materiella intressen och penetrering av regionen har växt sig explosionsartat starkt. I väst riskerar främlingsfientligheten att växa.

Utöver de mänskliga och ekologiska effekterna kommer detta krig att ha oöverskådliga politiska konsekvenser; i kölvattnet av kriget riskerar latent konflikter att ta sig nya uttryck och maktbalanser att rubbas. Irak kommer att vara kraftigt försvagat. Om Saddam Hussien helt försvinner finns risk för inbördeskrig. De etniska spänningarna i landet riskerar att öka och landet att destabiliseras. Cirka 50 procent av Iraks befolkning är shi'itiska araber, 25 procent är sunnitiska kurder och 25 procent är sunnitiska araber. Det är på sistnämnda grupp Saddam Hussien vilar sin maktbas. Ba'ath-partiet har försökt hålla ihop landets befolkningsmosaik med extremt brutala metoder. Vi minns Halabja 1988, då 5 000 kurder gasades ihjäl av den irakiska regimen, utan större protester från omvärlden. Den kurdiska befolkningen räds idag nya gasattacker. I ett destabiliserat Irak utan demokratiska processer ri-

skerar de etniska konflikterna att ta en ände med förskräckelse.

Maktbalansen i regionen rubbas till fördel för Iran och Syrien. Detta kan leda till nya konflikter och förvecklingar. Iran kan tänkas stödja de shi'itiska grupperingarna i Irak samt söka underblåsa kurdisk separatism i Irak. Turkiet gjorde redan före krigsutbrottet den 17 januari 1991 anspråk på Mosulprovinsen i norra Irak. Denna provins är främst befolkad av kurder. Här finns också stora oljefyndigheter. I skuggan av krisen och kriget vid Arabiska - Persiska viken har Syrien lyckats tillskansa sig kontroll över Libanon samt förbättrat sina relationer med västvärlden. Syriens president Hafez al - Assad anses plötsligt vara en rumsren koalitions-partner för USA, trots att al - Assads diktatur har tiotusentals liv på sitt samvete. Iran har förklarat sig neutralt i konflikten och har samtidigt förmått förbättra sina ekonomiska relationer med Golfstaterna samt med Irak. Iran och Syrien har sålunda flyttat fram sina positioner.

Flera länder i regionen har anledning att rädas folkliga uppror i krigets kölvatten. Saudi - Arabiens legitimitet som väktare av de heliga platserna Mekka och Medina har fått sig en törn genom att ha upplåtit territorium för den amerikanska mobiliseringen. Att det idag upplevs som att det är kristna, amerikanska styrkor som är väktare av Mekka och Medina ses som en oerhörd skymf. I de nordafrikanska länderna finns ett massivt folkligt stöd för Saddam Hussein som den som vågar stå upp mot Västvärlden. Flera regeringar balanserar idag på en skör tråd mellan att tillfredsställa massorna och FN-alliansen.

Ätminstone i ett kortsiktigt perspektiv har kriget i Arabiska-Persiska viken haft negativa konsekvenser också för den palestinsk-israeliska konflikten. Klimatet har hårdnat mellan israeler och palestinier, delvis till följd av PLOs förmodade stöd till Saddam Hussein. Palestinier på de av Israel ockuperade Västbanken och Gazaremsan fruktar en ytterligare förskjutning åt höger av den israeliska politiken och minskade förutsättningar för fredsförhandlingar. Men vad framtiden bär i sitt sköte vet vi inte. Spekulationerna här ska ses som det värsta tänkbara scenariet. Dessvärre är det inte otänkbart.

Slutsatsen av detta resonemang är att krigets kostnader är mångdubbelt större än eventuella "vinster". Det saknades före krigsutbrottet sannerligen inte möjligheter till politiska lösningar. FN:s generalsekreterare borde spelat en långt mer framträdande och initiativrik roll och inte förfallit, såsom nu skedde, till passivitet och handlingsförlamning. De neutrala och alliansfria staterna (däribland Sverige) borde ha ansträngt sig till det yttersta att stödja franska, sovjetiska och arabiska förslag till förhandlingar. Saddam Husseins öppningar till förhandlingar inom ramen för en bred internationell Mellanöstern-konferens borde givits en chans. Vi kommer aldrig att få veta om politiska initiativ tillsammans med de ekonomiska sanktionerna skulle givit några resultat. Men de kunde åtminstone ha prövats. Nu är det viktigare än någonsin att få till stånd ett omedelbart eldupphör och förhandlingar. Först om det brännande akuta kriget och dess bakomliggande orsaker, nämligen den långvariga konflikten mellan Irak och Kuwait. Sedan måste också andra konflikter i Mellan-östern få en lösning, såsom den palestinsk-israeliska konflikten, kurdernas kamp, Libanons inbördes motsättningar och det syriska och israeliska inflytandet i Libanon, Israels ockupation inte bara av Västbanken och Gaza, utan också av Golanhöjderna, den vanvettiga rustningsspiralen, ABC-vapnen, och så vidare. Allt vi vet är att krig inte löser några problem. Istället skapas nya.

Till utrikesminister Sten Andersson UD Stockholm

Göteborg, 4.2 1991

Den 9 december 1990 skrev vi ett brev till FNs säkerhetsråd, med kopia till UD, om den skräck vi kände inför beslutet att FN godkände krig som ett medel att lösa konflikterna i Mellanöstern.

Sen brakade det löst och intrycket förstärks mer och mer att kriget var planerat sedan lång tid tillbaka. Detta måste du ha vetat när du för Sveriges räkning gav ditt samtycke!

Då vill vi bara tala om för dig, Sten Andersson och för regeringen, att vi kvinnor vägrar godta att detta sker i vårt namn! Kom ihåg att "wir sind das Volk", och vi är förbannade, ledsna och skräckslagna. Hur understår ni er att döma tusentals eller kanske hundratusentals oskyldiga människor, varav de flesta väl som vanligt blir kvinnor och barn, till döden eller invaliditet? Anstår det en fredens nation som Sverige? Har vi inte kommit längre i utveckling? Har inte Sverige "ute i världen" ansetts som en förnufts, toleransens och medlingens hemvist? USA utesluter inte ens användandet av atomvapen, sägs det. Har du tänkt ställa dig bakom det också? Men nu blir väl FN och "de allierade" inte tillfrågade längre av USA?

Men så länge FN finns och vi/du hyser det ringaste hopp om dess möjligheter, så måste de nyttjas för att få STOPP PÅ KRIGET.

Vi kräver av dig Sten Andersson, att du vidarebefordrar det till FNs säkerhetsråd, och också gör det helt klart för dem och för oss, att vi inte står på krigshetsarnas sida. Detta krig är ett vansinne, dess enda resultat blir död, sorg, misstro och hat, både i arabvärlden och här hemma.

Vi måste med skräck konstatera att demokratier inte per definition utgör någon garanti för att stödja förnuftet, insikten och alla andra värden i livet. De kan, liksom tyrannen Hussein, gripas av lika stor blodtörst och oförsonlighet. Konfliktlösning utan våld kan och vet "demokratier" tydligen lika lite om. Det känns därför inte ens meningsfullt längre att delta i något politiskt val, eftersom inga alternativ erbjuds mot krigshets och våldstänkande.

Vi känner en stor bitterhet. Det enda hoppet är att motståndet mot kriget växer snabbt, i synnerhet i USA. Men även i England, där en "Koalition för aktiv kamp mot kriget" har upprättats. Men från våra israeliska och palestinska systrar som vi nyss (28—29 december 1990) träffade i Jerusalem frö fredssamtal, är det helt tyst. FNs krig har redan tystat fredens röst där.

Förbittrade hälsningar

Från Svenska Kvinnors Vänsterförbund
genom Erni Friholt
Vic.ordf.

17 januari 1991

(Jag skriver en dikt idag -
för något måste man ju göra)

Jag täcker mitt huvud
i vanmakt
jag täcker mitt huvud
i skam.

Vad är det som sker
vad är det som görs
i mitt namn?

Jag famlar och orden
står otäcka stumma:

befalla anfalla
befästa lemlästa

dölja förfölja
förgöra förstöra

döda förblöda
och hämnas hämnas.

De orden syns i eldskrift
genom två namn

Bush och Saddam

Bush och Saddam.

Saddam och Bush

försvinn ur vår åsyn
försvinn

så att vi åter kan
tänka klart

och tänka
människotankar

om livet

om kvinnor och barn
och höra människoskrik
våra egna och andras.

De tusenden namnlösa
skrik vill vi höra!

De tilltänkta offer
som åter skall finna sig i
att bli statistik

för kommande krönikörer.

Men livet är till

för att levas av alla

i ömsesidig respekt
och med inbördes hjälp.

Och inbördes gräl
skall bedarra

i samtal om
rättvisa krav.

Och ingen får döda
min moder

min son och min dotter
min broder!

Och solen sken hela dagen idag

i fjärran men nära
kanonerna dundrar

och släcker liv
i mitt namn.

Solen skiner
och bomberna faller

och tårar
o dårar

ni DÅRAR.

Erni Friholt

När jag låg skadad i det palestinska flyktinglägret Tel al Zaatar i Beirut 1976, som belägrats och bombats av israelstödda falangistsoldater, tillsammans med syriska soldater, kom en man till mig med sin transistorradio. Han placerade den bredvid mig och jag lovade att inte slösa på batterierna.

Det var ont om sådana, men han tyckte att jag borde få tillgång till nyhetssändningarna på engelska.

av Eva Hammad

Jag lyssnade på BBC, och han lyssnade på de arabiska sändningarna.

Efter drygt tre veckors fruktansvärda attacker mot flyktinglägret dag och natt, och då vår sorg djupnade alltmer över de tusentals dödade och sårade bland oss i lägret, kunde jag inte via BBCs nyheter höra ett enda ord om belägringen och attackerna mot Tel al Zaatar. Det som hände existerade inte i västvärlden.

Jag var mycket rädd just då, för jag trodde att omvärlden ingenting visste. Då hade ju ingen en chans att reagera.

Mannen som ägde radion sprängdes till döds vid en granatexplosion, och kriget fortsatte en månad till.

Så småningom nämndes även Tel al Zaatars öde i BBCs sändningar. Men lång tid hade gått och man undvek hela tiden grundorsakerna.

Jag vill berätta detta som ett exempel på hur ett krig mot ett fattigt palestinskt flyktingläger kan få pågå i det tysta utan att de stora nyhetsbyråerna ens kommenterar det mänskliga lidandet. Och tänk på Intifadan, det palestinska upproret på Västbanken och Gaza. Ett krig som länge utspelats i det tysta, trots att det är en av de viktigaste påminnelserna om världens stora orättvisor just nu.

Eller just därför. Det skulle visa oss orättvisan, och vår kunskap om den skulle vara ett hot mot USA och Israel i Mellanöstern.

Det krig som pågår nu visar man verkligen upp. USA och de allierade har igångsatt historiens mest våldsamma anfallsvågor med bombplan över Irak och Kuwait, utförda av supermoderna och träffsäkra tekniska viduner i luften. I TV ser vi förföriska rapporteringar som återger de lyckosamma flygturerna, leende piloter berättar stolta om sina utlagda bombmattor och på aktiebörserna stiger kurserna. Verkligheten överträffar i det närmaste de amerikanska TV-seriernas ytlighet.

Men bilden är naturligtvis inte trovärdig. Miljontals människor världen över lider med dem som direkt drabbas av denna bombmattepolitikens vansinne. Och vi ställer USA och dess allierade, inklusive Sveriges regering till svars för att ha rusat fram i sin krigsiver, helt ovilliga att i tid ingripa för att undvika det som nu skett. USA har också tagit FNs resolution till intäkt för att få kongressen att godkänna kriget som enda utväg. De påbörjade ekonomiska sanktionerna mot Irak fick aldrig tid nog att verka, men jag försäkrar att historien kommer att visa att det inte hade dröjt länge.

Irak är ett fattigt land. Ekonomin ödelades i det närmaste i kriget mot Iran och genom en politik där pengarna rann in i militärapparaten. Det var så Irak-krisen, numera Mellanöstern-kriget tog fart.

Irak bad Kuwait om lån och vädjade samtidigt till de oljeproducerande staterna att hålla igen på oljepro-

duktionen så att oljan kunde ge en god inkomst. För att stjälpas Iraks ekonomi krävde Kuwait istället tillbaks alla tidigare lån på runt 40 miljarder dollar genast, och ledande stater bland de så kallade OPEC-medlemmarna höjde sin oljeproduktion, så att oljepriserna sänktes.

Allt färre valde att köpa sin olja från Irak: detta var en allvarlig knäck mot Iraks ekonomi, och Saddam Hussein begick en rå våldtäkt på Kuwait. Det är inte den våldtäkten vi försvarar när vi kräver ett slut på kriget. Vi hävdar att de fredliga medlen som stod till buds inte använts tillräckligt, istället gav man efter för USAs krigsiver.

Under kriget mellan Irak-Iran såldes massor med vapen, både från öst och väst, till Saddam Hussein, och Kuwait lånade beredvilligt ut sina pengar för att finansiera inköpen. USA visste allt, men sa inget.

Iraks motattacker i kriget har alltså möjliggjorts av den kapitalistiska världsordningen. Men Irak bärs upp av en annan ideologi, och har egna intressen som inte passar imperialismens ekonomiska intressen i Mellanöstern — möjligheten att kontrollera oljan. USA har därför dragit in övriga kapitalistiska stater i väst och några allierade i Mellanöstern i en attack enbart till försvar av det egna ekonomiska systemet. En attack som riskerar att utmynna i ett blodigt världskrig, som för lång framtid kommer att innebära fruktansvärt lidande för de direkt och indirekt inblandade människorna. Död och förintelse, skador och livslångt lidande — både fysiskt och psykiskt. Svält och törst, förlust av hemland, ideologi, frihet och ekonomi för miljontals människor på vår jord, och dessutom en miljökatastrof av ofantliga mått.

Skuldfrågan diskuteras mycket i dessa dagar. Man får en otäck känsla av sandlådelekars uppgörelse, men det är blodigt allvar. Ska skuldfrågan diskuteras seriöst, måste historiska, kulturella och ideologiska argument komma med. Den seriösa debatten har ännu inte fått en chans.

Det är lätt att misströsta i dessa dagar, men att tala för fred är att ställa sig på de svagas sida.

Alltsedan 1948, då staten Israel utropades på arabisk mark, har bland annat FN lagt fram förslag till fredsplaner som skulle diskuteras tillsammans med alla parter som är indragna i konflikten. En fredsplan om ett framtida Mellanöstern i samexistens. Det har varit resultatöst. USA och Israel har hela tiden stoppat alla betydelsefulla diskussioner. Idag ser vi vart det lett.

För att bidra till en fredlig konfliktlösning, för att rädda världen åt kommande generationer, och för att bidra till alla nationers rätt till självbestämmande måste vi arbeta för opinionsbildning mot kriget. Kräva att Sveriges regering omedelbart tar avstånd från kriget och drar tillbaks alla insatser som medverkar till att kriget fortsätter. Vi kräver att USA och dess allierade omedelbart avslutar sina bombningar över Irak och Kuwait, drar tillbaks sina truppstyrkor, och istället bereder väg för en fredskonferens.

TILLVÄXTEN — den heliga kon

av Marianne Påsse

”Tidsandan gillar inte det som är enkelt. Den tror inte längre att det enkla kan ha något djup. Den gillar förvecklingar och anser dem vara djupa. Den gillar våld...”

Albert Schweitzer

Jag har, i likhet med många andra, länge sökt en väg bort från det kapitalistiska, marknadsekonomiska systemet eftersom jag insett att det är något helt igenom ruttet med det.

Alltifrån den så kallade ursprungliga kapitalackumulationen där uppåt 100 miljoner afrikaner och indianer fick sätta livet till för att de industriella hjulen skulle börja snurra i Europa — till dagens tvångsanpassning av de nya ”fria” afrikanska staterna till Internationella valutafondens, (IMF) krav på svångremspolitik och marknadsanpassning.

EG - anpassning?

Att nu tvingas höra den ena ekonom — eller politiker — experten efter den andra tala sig varma för svenskt medlemskap i EG känns förfärligt vilseledande. Ja, faktiskt förolämpande! Det är inte längre frågan om att *ekonomin*, i betydelsen vårt nuvarande ekonomiska system, skall överleva! Den viktigaste frågan nu, är *hur vi människor ska överleva i ömsesidighet med Jorden — vår himlakropp*.

Ta tillbaka folkvettet

För att komma ur det dödliga stryppgrepp som det — i stort sett allomfattande — ekonomiska

systemet håller oss i, måste vi på något sätt demontera ett helt idésystem. EG-anslutning är i detta sammanhang ungefär som att försöka motverka ett jordskalv genom att hålla sig i stolen.

Det första vi ska göra är att ta tillbaka makten över vårt eget tänkande, gå samman och penetrera och kritisera de dogmer vi levt med alltför länge. Vi är i Sverige vana vid att sätta vår tilltro till experter. Vi har blivit lurade till en ”blind” tro på vetenskapen. Detta är speciellt farligt när det gäller den ekonomiska vetenskapen - Nationalekonomin. Dels eftersom dess objektivitet verkligen måste ifrågasättas och också på grund av att Nationalekonomin har högsta rang, den styr alla andra verksamheter — kort sagt våra liv och jordens liv.

Det håller på att växa fram en motståndsrörelse mot EG i Sverige. Det tycker jag är alldeles utmärkt. För att vinna trovärdighet måste kritiken inriktas på att slå sönder det kapitalistiska marknadsekonomiska systemet — i teorin. Bit för bit ska dess ”byggstenar” skärsådas och dess trossatser ifrågasättas.

Tillväxtbegreppet

Låt mig då börja med att ställa några ”naiva” frågor om tillväxten som ju verkar ligga i kärnan på vårt ekonomiska system.

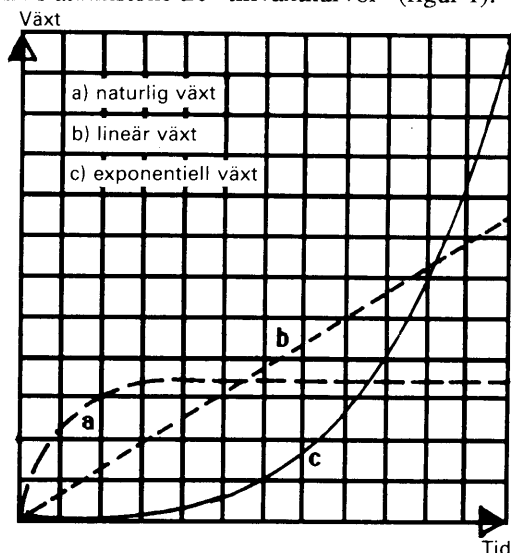
1. Är tillväxt nödvändig för människors överlevnad respektive välfärd?

2. Är tillväxt nödvändig i vårt nuvarande ekonomiska system?

3. Vad är det egentligen som menas när ordet "tillväxt" används i debatten?

1. Ja, det måste ju bero på hur människor har det. Om jag nu tar ordet "tillväxt" a priori och menar ökade resurser av något slag — till exempel ökad klädproduktion, ökad matproduktion — så är det nödvändigt med tillväxt i Mocambique (kläder) och Sudan (mat). I Sverige då? Vi behöver — en del av oss — mer pengar att köpa kläder eller mat för, andra behöver bostad. Men det är ingen generell brist på varken mat, pengar eller bostäder... Så i Sverige kan vi inte tala om något egentligt tillväxtproblem. Däremot har vi alla behov av renare luft, renare vatten och giftfria jordar.

Margrit Kennedy som skrivit boken "*Ekonomi utan ränta och inflation*" (utgiven på Korpens förlag, översättning av artikelförfattaren) menar att vi alla lider av en missuppfattning när det gäller tillväxt, som påverkar vår förmåga att se klart. Vi "tror" bara att det finns ett slags tillväxt — nämligen det som vi känner från våra egna kroppar. Det finns åtminstone tre "tillväxtkurvor" (figur 1):

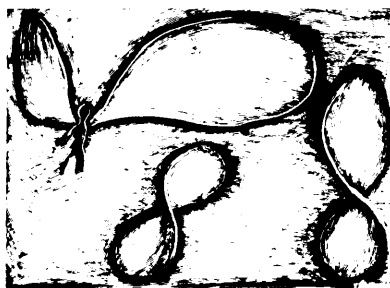
a) Den naturliga växten som vi känner från våra egna kroppar. Naturens växtmönster. Organismen växer mycket fort i början för att sedan sakta ner och så småningom nå en optimal fas. (Sedan är kurvan egentligen nedåtgående, det är ju ett kretslopp som "slutar med" död och nedbrytning — det har dock inte Margrit Kennedy med.)

b) Den mekaniska tillväxten som är vanlig i produktionen: om vi arbetar fler timmar eller köper fler maskiner så producerar vi fler varor. **Input - Output** - modellen.

c) Den exponentiella kurvan som i det biologiska riket associeras med cancer och död... enligt den kurvan sker en långsam tillväxt i början, så går det fortare och fortare... Det är på detta sätt penningmängden ökar i vårt samhälle (och i världsekonomin).

Uttryckt med andra ord betyder detta att vi har ett penningssystem som räknar med *oändliga* resurser, som genererar ett ständigt ökande penningflöde. Denna *penningekonomi* står i ett beroendeförhållande till *jordens ekonomi* (ekologin) där resurserna är *ändliga*. Ekonomiska vinster fås genom att man manipulerar med råvaror, energi och arbetskraft. Människor kallar det *produktion* när man till exempel tar råvaror ur berget (mineraler, olja). Egentligen är det *konsumtion* — det är bara naturen själv som kan skapa nya resurser.

Vi människor omvandlar och skapar avfall. I längden kan vi inte konsumera i otakt med jordens produktion. Därför kan vi inte heller i längden ha en exponentiellt ökande tillväxt i penningmängden. Detta går helt enkelt inte ihop!

”Den frisläppta kraften hos atomen har förändrat allt utom människans sätt att tänka”

Vi ser redan tydliga effekter av denna obalans. Det sägs, bland ekologer, att näringssystemen ger en ständigt sjunkande avkastning sedan 50-talet. I vårt nuvarande ekonomiska system så är mänsklig produktion lönsam — det vill säga ger ekonomisk vinst — även om förlusten är oersättlig i ett ekologiskt perspektiv.

Svaret på fråga 1 blir alltså:

Generell tillväxt (som ett ständigt ekonomiskt krav) står i direkt motsättning till människors överlevnad!

2. Tillväxten är en helig ko bland ekonomer och politiker. Så mycket vet vi. Varför? Den är så "helig" att den aldrig ifrågasätts. Vi har aldrig fått lära oss, i skolan till exempel, något om denna vårt livs viktigaste motor. Konstigt va?!

Tillväxten förklarade (utan att förklara) 50-talets flyttlasspolitik. Folk måste in i städerna och öka produktionen. Centralisering — avfolkning. Nu måste vi in i EG. Ytterligare centralisering. Varför? Jo, tillväxten är hotad. Det är mycket svårt för en "vanlig" kvinna att förstå att livet får offras för något som kallas "tillväxt" — utan att någon ger en vettig förklaring!

Äntligen har jag, genom Margrit Kennedys bok (och därpå följande kontakter och studier) fått en trovärdig förklaring till varför tillväxt är nödvändig i vårt nuvarande ekonomiska system. Svar på fråga 2 är alltså: Ja.

För säkerhets skull vill jag här göra ett "inpass". Jag trodde själv tidigare att de rika, de som hade ekonomisk makt och politisk möjlighet, ägnade sig åt utsugning av arbetarna/tredje världen enbart på grund av "profithunger". Man ville helt enkelt vara störst, bäst och rikast. Ett uttryck för den mänskliga egoismen, alltså. Jag tror fortfarande att den gör sig gällande — men det som har tillkommit för min del, som en ytterligare förklaring till systemets tvångsmässighet är att:

Vi har ett inbyggt system — en teknisk operatör — som framtvingar en ständig tillväxt.

Nämligen räntan. Vi måste göra upp med fenomenet "ränta" på samma sätt som med tillväxt.

Det finns en medvetenhet bland forskare och initierade solidaritetsarbetare om att räntan är det största, och ständigt växande problemet för u-länderna. Så säger till exempel Kenneth Hermele i sin bok "Iskuldkrigens spår" (han citerar i sin tur den brasilianske fackföreningsledaren Lula):

"Tredje världskriget har redan börjat. Ett tyst men inte mindre förfärligt krig. Det sliter sönder Brasilien, hela Latinamerika och praktiskt taget hela tredje världen. Det är inte soldater utan barn som mister livet. I stället för miljoner sårade är

det miljoner arbetslösa. Det är inte broar som förstörs utan fabriker, skolor, sjukhus och hela länders ekonomier som raseras. Det är USAs krig mot hela tredje världen. Det är ett krig om skulderna, och huvudvapnet är räntan, ett vapen dödligare än atombomben". (min kursivering).

Det var faktiskt så att både Bibeln och Koranen förbjöd räntan. Eftersom mitt utrymme är begränsat så vill jag bara kort belysa ränteproblemet genom några påståenden:

Eftersom vi alla accepterar (av diffusa skäl... vi är lurade) att pengar som lånas ut ska betalas igen med ränta så kommer fler av oss, individer och nationer, att hamna i skuldfällan.

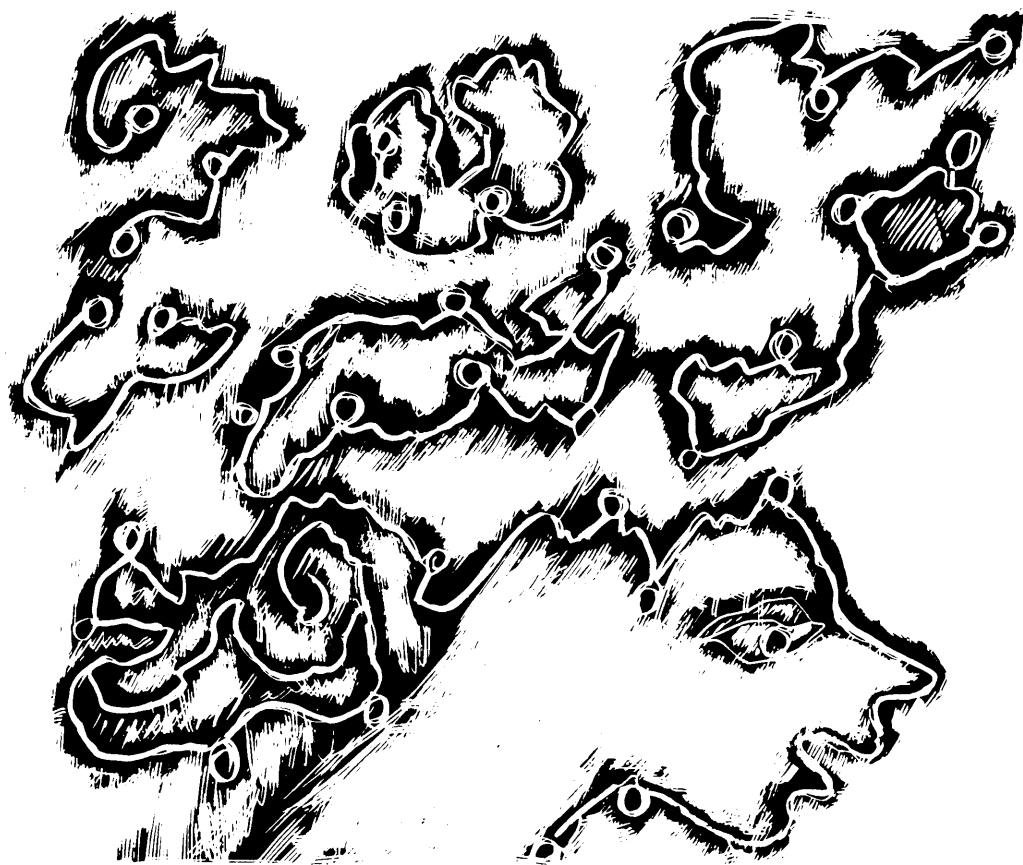
Vårt samhälle, liksom alla kapitalistiska marknadsekonomier, består i huvudsak av två grupper: räntevinnare (6-8 procent av Sveriges befolkning) och ränteförlore (alla svenskar vars ägda kapital understiger 2 miljoner kronor).

Eftersom alla pengar i samhället är till låns (lånas ut av Riksbanken) så är ränta inbakad i alla priser — från bröd till lägenheten du bor i.

Krav på ränta föder krav på tillväxt. Svar på fråga 3 blir alltså: Vi måste tjäna mera pengar så att vi kan betala tillbaka räntan, annars går vi i konkurs!

Epilog

Problemet med ekonomin är inte i första hand tekniskt utan filosofiskt, moraliskt, ja kanske till och med metafysiskt. Det tar sig uttryck i en total brist på jämlikhet, balans. Ekonomin bygger på maktförhållanden istället för ömsesidighet. Även om jag med mitt tänkande gärna sträcker mig ut i världsrymden — omfattande andra planeter och stjärnor — så kan jag aldrig tro att vi med våra fysiska kroppar kan frigöra oss från jorden och dess kretslopp.

”När den som söker kunskap är okunnig om sig själv är det som om hela kunskapsstrukturen saknar fast grund”

(Ur boken Staying Alive av Roger Walsh)

RECENSIONER

För alla Moa - vänner är detta en mycket välkommen bok. Här finns ett urval artiklar, kåserier, noveller och dikter som publicerades i *Arbetaren*, *Vi kvinnor*, *Brand* och *Tidevarvet* på 1920-talet, samt i *Folket i Bild* 1943-52.

I antologin finns också Moas egentliga förstlingsverk, romanen *Pigmamma* (tryckt som följetong i tidningen *Brand* 1928) samt ett urval brev till och från maken Harry, till förläggare, vänner och kolleger. I förord och efterord får vi beskrivningar om Moas liv och diktning och även inne i boken finns utgivarnas förklaringar och kommentarer.

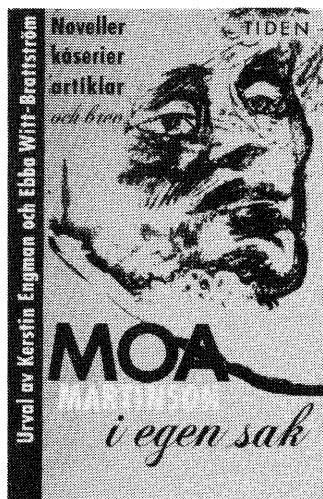
Av utgivarna anges aldrig efter vilka kriterier urvalet av artiklar och kåserier är gjorda, och inte heller hur mycket Moa egentligen skrev. Det hade varit intressant att veta. Att läsa de artiklar och kåserier som här är publicerade är i alla fall verkligen uppfriskande! Redan i sin först publicerade artikel i *Arbetaren* 1922 visar Moa sitt goda humör och sin kampvilja:

”Det stod en artikel i *Arbetaren* lördagen den 4 november om kvinnan. Vackert hopkommen men alldeles meningslös tycks det mig. Den var så sentimental och salvelsefull, som om kvinnorna vore några idioter eller söndagsskolebarn”.

Hon avslutar:

”Är det någon, som i tidningen vill ge mig på huden — jag menar svarar på min skrivelse, är jag tacksam”.

Här, liksom på många andra ställen manar Moa män och kvinnor till gemensam kamp för ”det nya samhället”, och till att gemensamt ”lösa livsproblemen”. Det verkar inte betyda att försoning är hennes främsta mål, snarare är det rättvisa och människovärde hon kämpar för.

Moa Martinson

”I egen sak”

en antologi sammanställd av
*Kerstin Engman och
Ebba Witt-Brattström.*
Tidens förlag 1990

Och i första hand är det kvinnor hon vänder sig till. Ofta talar Moa i dessa artiklar direkt till kvinnor och uppmanar till aktivitet:

”Det är på tiden att vi kvinnor börjar tänka på ansvar, vi som fått långt tyngre bördor att bära än männen. Vi kommer inte långt med att skrika: män, hjälp oss att bära! Nej, vi måste använda vårt eget förstånd”.

I många av kåserierna och novellerna finns beskrivningar av starka, handlingskraftiga och modiga kvinnor. Trots att männen ofta omtalas som egoistiska, tycker jag inte att man kan spåra något av det manshat som Moa har blivit anklagad för. Att vara för kvinnor betyder inte att man är emot män.

I romanen ”Pigmamma”, är huvudpersonen dock på gränsen till det uthärdliga i präktighet. Klara Människoblomma är en ung vacker piga som alltid gör rätt, orkar allt och bara har ett fel: hon är ogift mor. De realistiska beskrivningarna från piglivet och miljöskildringarna från Norrköpings industrislum under slutet av 1800-talet väger dock upp och gör romanen gripande.

Bland breven har jag främst fastnat för korrespondensen mellan Moa och Harry Martinson. I ett 20-tal brev från 1929-39, kan man följa äktenskapets utveckling. I de första dominerar kärleksförklaringar, naturbeskrivningar och diskussioner om arbetet. Det framgår hur mycket stöd båda författarna hade i varandra för sitt skrivande. Kriserna i äktenskapet visar sig så småningom och främst verkar de ha berott på att Moa förlorar tilliten till Harry, särskilt under 1934-35, då han ständigt gav sig ut på rymmen. Moa försöker reda ut det hela, ställer i breven många frågor, men Harry undviker, ger inga svar och försvinner 1939 utan att ge besked.

”I egen sak” är som sagt innehållrik och ganska brokig. Kunde inte ett urval av Moas artiklar vara värda en hel egen utgåva? Varför måste så skilda delar av författarskapet trängas samman på detta sätt? Är det den gamla nedvärderingen av Moa som spökar hos förlagen?

I vilket fall och trots allt är boken mycket användbar. Den kan användas av dig som är lite nere och behöver en livgivande andlig styrketår, och av dig som letar efter uppfriskande citat till kvinnokampen, den kan ge värme och engagemang åt dig som fryser av likgiltigheten i världen. Och åt dig som börjar tvivla på kvinnors kraft och förmåga finns här otaliga exempel på motsatsen!

Agneta Wirén

Ekologi börjar hemma

Archie Duncanson

Författarnas Bokmaskin, 1990

Eller vi kan titta på vår egen bit som vi faktiskt bestämmer över, ta ansvar, och säga: ”Jag gör något åt det!”.

Detta är filosofin bakom Archie Duncansons enkla lilla bok som ”handlar om praktiska sätt att städa upp i vår värld och göra den vacker igen. Med början hemma, redan idag”.

Boken är fullproppad med kunskap och inspiration på varje sida. Mycket är sådant att jag inte fattar att jag inte tänkt på det själv. Till exempel att varje konservburk jag köper betyder slöseri med

råvaror och energi, förutom att den bidrar till att sopberget växer. Annat, som att starta en maskkompost på balkongen, verkar besvärligare, men fullt genomförbart.

Författaren har tidigare jobbat inom vapenindustrin och med datorer. Han är amerikan, men bor nu i Sverige och arbetar som lärare.

Boken, som kostar 50 kronor plus porto, kan du beställa direkt från författaren, Örnstigen 9, 183 50 Täby. Pg: 23 95 54-9. Tel: 08-768 6320

Aa. B.

”Vi kan titta på hur ofattbart stort världens miljöproblem är, bli motfällda av tanken ”vad kan jag göra?”, och göra ingenting.

Kvinnor i Norden mot EG

Vi är många kvinnor i de nordiska länderna som är oroliga för vad medlemskap i EG skulle innebära för kvinnorna och för demokratin.

Vi är vana vid att kritisera ett mansdominerat samhälle som prioriterar produktion och ekonomi på bekostnad av omsorg om människor, som är kvinnornas sfär.

Men i jämförelse med EG - länderna har vi ändå skapat en nordisk modell som gynnar kvinnor.

*

Vi har en relativt väl utbyggd offentlig sektor, som erbjuder arbete åt kvinnor, och en del av den service kvinnorna traditionellt har utfört i hemmet. Inte minst barnomsorgen möjliggör kvinnors förvärvsarbete.

*

Vi har många kvinnor ute på arbetsmarknaden, vilket är grunden för ekonomiskt oberoende.

*

Vi har ett socialförsäkringssystem som gäller för varje medborgare. Alla får till exempel pension. I flera EG-länder måste man ha arbete för att få pension.

*

Vi har låg arbetslöshet. En hög arbetslöshet drabbar dem med svagast anknytning till arbetsmarknaden, unga människor och kvinnor.

*

En stark fackförening har drivit solidarisk lönepolitik, som innebär ett mindre gap mellan mäns och kvinnors löner än i EG-länderna.

*

Kvinnors deltagande i politiken ligger långt över genomsnittet i EG - länderna. Ska vi då integreras i Europa och anpassa oss till EG - samhället med sina hemmafruar och djupa sociala klyftor?

Vi måste nu försvara våra positioner!

Som medlem i EG kommer 90 procent av våra lagar att beslutas i Bryssel. Vår riksdag avhänder sig en avgörande del av sin beslutanderätt, en förändring av oerhörd historisk betydelse. Hur ska vi då påverka?

Men motståndet växer.

Ett nätverk växer nu fram mellan kvinnor i Norden. Ett upprop har gått ut till kvinnoorganisationer i hela landet med inbjudan att delta i

KAMPANJEN KVINNOR MOT EG 8 MARS TILL 6 MAJ.

Med startskott 8:e mars som ger oss en plattform att stå på, tar vi kontakt med likasinnade i vår omgivning, startar grupper, diskuterar, aktiverar, agiterar. Man kan ordna möten, debatter, uppvakta politiker, stå med informationsbord, skriva insändare, kräva folkomröstning.

Vi hoppas på ett nätverk av grupper som håller kontakten. En budkavle går runt med budskap från ort till ort.

Den 4 maj fyller vi EG - dagen med vårt eget innehåll, med en eller flera gemensamma manifestationer i Norden.

Kanske en kvinnokedja över Svinesundsbron!

Det är bara att sätta igång!

Kontaktkvinnor för Svenska Kommittén mot EG är Gunnel Litfeldt och Birgitta Rang, Kvinnofolkhögskola, Box 7151, 402 14 Göteborg. Tel: 031-12 64 33, 031-12 64 55. Ianthe Holmberg, Box 52, 420 14 Säve. Tel: 031-96 00 78.

Till oss kan du höra av dig om du vill ha tips på föreläsare, eller svar på frågor, hämta eller lämna material.

OBS! Viktigt! Hör av er så vi kan sprida information vidare om vad som händer ute i landet.

Folkriksdag mot EG

Årets Nordiska Folkriksdag hålls den 4 till 8 augusti i Sogndal i Norge under temat "Ja till ett fritt Norden - Nej till EG - integrationen".

Arbetsgrupper har bildats i alla de nordiska länderna. De ska tillsammans ansvara för uppläggningsen av riksdagen och för att sprida information.

Vill du veta mer kan du kontakta Carina Frisk, tel: 0512-103 35 eller Gunilla Winberg, tel: 08-84 34 16.

Ensamma Mamma

CECILIA TORUDD

Istället för mazarin

av Barbro Andersson

"...kaffe och bullar gör mig glad". Så slutar refrängen i en av Hasse och Tages visor. När världen utanför känns hotfull tröstar vi oss med kaffe och bullar. Blir det riktigt jobbigt tar vi till en mazarin.

Hasse och Tage är som de är — träffar alltid rätt. Undrar vad Tage skulle haft att säga om den tid vi lever i just nu och om framtiden.

Nog måste vi trösta oss på olika sätt för att orka. Men istället för mazarin vill jag föreslå en rejäl gryta att bjuda hem folk till. Vi måste träffas och prata om vad som händer och vad vi ska göra. Ingen är ensam om att tycka att situationen just nu är kuslig. Men det är först när man förstår det, som något konstruktivt kan komma ur all förtvivlan.

Så bjud hem vännerna på en lækker gryta, en fiskfrikassé. Den kan serveras i djupa tallrikar och ätas med sked. Varmt, nybakat bröd eller nykokt ris är gott till.

FISKFRIKASSÉ

6 portioner

10 schalottenlökar
1 fänkålsstånd (ca 200 g)
1 krossad vitlöksklyfta
2 msk smör eller margarin
2 dl vitt vin
1 burk krossade tomater
2 fiskbuljongtärningar
1 dl finhackad dill
1/2 msk örtekryddor

300 g rödspättefilé
300 g kummelfilé
300 g vitlingfilé
salt
1/2 liter vatten + 1 fiskbuljongtärning
1 burk musslor
3 dl vispgräddning eller den lite magrare mellangrädden

Skala löken och dela den i klyftor. Dela fänkålen mitt itu och skär den i tunna ringar. Fräs lök, fänkål och vitlök i matfett. Tillsätt vin, tomater och buljongtärningar.

Låt grönsakerna sjuda under lock i ca 15 minuter. Tillsätt dill och örtekryddor.

Skär under tiden fiskfiléerna i mindre bitar och salta dem lätt. Rödspättefiléerna kan rullas ihop. Lägg fisken i en låg, vid kastrull. Häll på varm fiskbuljong och sjud fisken i ca 5 min. Ta upp fisken med hålslev och lägg över den i grönsaksgrödan. Tillsätt musslorna med spad.

Smaksätt med salt och peppar om det behövs. Vispa grädden till hårt skum och rör ner i grytan. Hetta upp och servera fiskfrikassén riktigt het.

Fänkålen gör att smaken blir lite annorlunda. I mitt tycke ger den en fantastisk smak till just den här grytan.

Att använda flera olika sorters fisk kan verka lite lyxigt, men det är väldigt gott. Stora torskfiléer som inte går sönder så lätt, är ett bra alternativ.

Notiser

Får ej spelas

Det brittiska radiobolaget BBC har med anledning av kriget i Mellanöstern gjort en lista på sånger om både fred och krig som inte får spelas då det kan störa den allmänna opinionen på hemmaplan.

Bland de förbjudna sångerna finns "I shot the sheriff" av Bob Marley, Cat Stevens "I'm gonna Get Me A Gun Tonight" och Lulus gamla slagdänga "Boom-Bang-A-Bang" och självklart Bolands "You're in the army", men också ABBAs "Waterloo" och Doors "Light my fire". John Lennons "Imagine" och Plastic Ono Bands "Give peace a chance" får inte heller spelas under kriget...

ur Arbetaren

VERA tillbaka

I de brittiska krigsansträngningarna har man nu dammat av andra världskrigets stora artist, Vera Lynn. Radiobolaget BBC sände en lång intervju med den nu 73-åriga damen och radiolyssnare över hela världen, däribland soldaterna i öknen, fick höra gamla favoriter som "We'll Meet Again" för att öka krigsmoralen.

Billigare p - piller

Kvinnor upp till 25 år bör få billigare p - piller, föreslår Matts Lundgren, överläkare på kvinnokliniken i Karlstad. I dag kostar ett års behov av p - piller drygt 300 kronor, vilket är ganska mycket pengar för någon som fortfarande går i skolan. Unga kvinnor borde istället betala 75 kronor.

Genom att de yngre i större utsträckning använder p - piller skulle färre tonåringar göra abort, tror Lundgren.

De mognare kvinnorna bör betala de yngres billigare piller, föreslår överläkaren. Att sätta in spiral eller pessar bör kosta 150 kronor, för den som är 25 år eller äldre. Idag är det gratis. På samma sätt bör landstinget ta ut en avgift på 100 kronor för de gynekologiska hälsokontrollerna dit alla kvinnor upp till 59 år kallas.

Massa tjejer — bäst kommun

Berg blev vald till årets bästa kommun. I samma veva upplever bygden en riktig kvinnoboom. Satsningar på dagis, skolor och kultur har lockat mängder av unga kvinnor till jämtlandsbyn.

Därmed har de vänt en avfolknings-trend till inflyttning. Och flest av inflyttarna är de unga kvinnorna.

Kvinnosyn

INSAMLINGAR

pg: 5 13 23-4

Under 1990 har 15 183 kronor kommit in på våra konton.

Under perioden april - december gick 29 000 kronor till

Vietnam,
efter givarnas önskemål.

Gun Höjlund	900:-
Anonym	600:-
Linnéa Anderssons	
80-årsdag	100:-
Kirsten Persson	150:-
Till Hille Ekvalls minne:	
Åke Brolund	100:-
Anneli och Maria	250:-
Eriksbergs	
stadsdelsgrupp	500:-
Vietnamkommitten i	
Uppsala	100:-
Anonym, till	
Hilles minne	100:-
Maud Sedemark	100:-

Internationell solidaritet

Gun Höjlund	900:-
Lene Rosenkvist	100:-
Lisbeth Schülz	100:-
A-M Hellwig	100:-

Nicaragua. Pg: 475 37 19-6

Gunnel Rudin	130:-
Gun Höjlund	400:-
Anonym	300:-

På Nicaraguas konto finns för närvarande 52 000 kronor.

Läkaren Helena Svantesson som vid ett par tillfällen varit i landet och känner till hur sjukdomssituationen är, vill starta ett projekt för barnsjukvård. Det är barnen som lider svårast av bristen på sjukhus och läkemedel. Därför behövs det mycket pengar till insamlingen till Nicaragua. Bidragen till Nicaragua sätts in på ett eget konto, och de pengarna är "örönmärkt".

SKV har från sina andra konton skickat 8000 kronor till Fistulasjukhuset i Addis Abeba, 1000 kronor till SOS-Tjernoby, 1 500 kronor till organisationen Ungdom mot apartheid. 4 678 kronor finns för närvarande kvar.

Era bidrag är viktiga och gör stor nytta. Vi tackar för er frikostighet under 1990, och hoppas samtidigt att fler vill vara med och stödja.

FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

I samband med SKVs förbundsstyrelsemötet i december hade vi bjudit in Margareta Wadstein för att berätta om sitt arbete med FN-konventionen om avskaffande av all diskriminering av kvinnor.

För detta arbete har man tillsatt en kommitté, bestående av 23 kvinnor. De träffas en gång om året, under 14 dagar.

Kommitténs uppgift är att granska vilka framsteg som gjorts i tillämpningen av konventionen, som för närvarande är godkänd av 103 länder. Det är för övrigt det förslag i FN som flest länder har ställt sig bakom, men också ett som det är egenomligt tyst om.

Margareta Wadstein är rådmann i Stockholms tingsrätt och har suttit i granskningskommittén i 4 år (1984-1988).

Vart 4:e år är länderna ålagda att lämna in rapporter till granskningskommittén. Sverige har just lämnat sin tredje rapport. Den är, enligt Margareta Wadstein, lika välskriven och läsvärd som en uppslagsbok. Kvinnorörelsen borde dock granska den och peka på eventuella felaktigheter.

Rapporterna skiljer sig mycket åt. Somliga

återger bara lagtexten, men säger inget om dess tillämpning. Rapporterna från Sovjetunionen och de andra östländerna till, har med perestrojkans framskridande, ändrat karaktär till en mycket större öppenhet.

När rapporterna granskas skall en företrädare för varje land vara med och kunna svara på frågor. Ju mer landet tar frågan om diskriminering av kvinnor på allvar, desto högre uppsatt person skickar man...

Mötena är öppna för allmänheten.

Det senaste granskningskommittémötet hölls 14-25 januari i Wien. Granskningen mynnar ut i en egen rapport med kommentarer och rekommendationer. Sedan skickas den vidare och diskuteras i sin tur av ECOSOC (FNs ekonomiska och sociala råd).

Du som inte känner till konventionens ordalydelse, kan beställa Report No 7, från Raoul Wallenberg Institute, Sankt Annegatan 4, 223 50 Lund. Författare av skriften är Margareta Wadstein. Titeln är den samma som rubriken.

Erni Friholt

Den 1 december 1990 firade SKV Kvinnornas Demokratiska Världsförbunds 45-årsdag med en fest i Stockholm.

Herta Fischer spelade piano.

Peter Nordstand underhöll med enmansteater.

Stockholmsavdelningarna bullade upp med god mat och dryck.

Aase Bang påminde i sitt hälsningsanförande om SKVs starka bindningar till KDV.

Erni Friholt berättade och visade diabilder från en resa med Kvinnorådet till Mozambique.

Helga Dickel, hedersgäst från KDV-kontoret i Berlin, berättade om framväxten av det stora kvinnovärldsförbundet, som vi är en del av.

Historiens vingar susade, välkända namn flög förbi, kända och okända företeelser från 45 års kvinnokamp passerade revy. Slutligen kom Helga också att beröra dagens ganska kaotiska läge och den stundande kongressen, förbundets tionde. Förslag föreligger att förändra hela strukturen av KDV. Helga betonade slutligen att nya utmaningar kräver nya och än större ansträngningar och att kampen återigen bara har börjat...

Vi överlämnade en penninggåva på 1000 kronor till KDV.

VÄLKOMMEN TILL SKÅNE I MAJ!

SKVs seminarium om framtiden — hur går vi vidare, vad blir de viktigaste frågorna under 90-talet? — äger rum i Idaröd utanför Lund 26-28 april 1991.

Idaröd var tidigare semesterhem för slita husmödrar. Det har ett underbart läge, och vi som har varit där tidigare vet att våren i Idaröd betyder ljusgröna bokträd, blommande fruktträd och jublande lärksång.

Kontakta Zaida, 031-14 40 28, om du vill anmäla dig eller önskar närmare uppgifter om seminariet.

GRÄNSLÖST MÖTE

är rubriken på årets internationella seminarium, som äger rum på Skeppsholmens folkhögskola i Stockholm i slutet av september.

Denna gången blir det ett arrangemang i nära samarbete med Norsk Kvinnoförbund.

Vi vill, tillsammans med inbjudna kvinnor från länderna i Öst-Europa, diskutera hur vi kan hjälpas åt att skapa det nya Europa, så som vi vill ha det.

Vi återkommer i kommande nummer med närmare uppgifter.

"Dessa förbannade trummor håller mig vaken hela natten"
George Bush, om fredsrörelsens trumslagare utanför Vita Huset.
(Newsweek)

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

**Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
Tel: 08-640 92 05
(Tisdag och torsdag 13.00-15.00)**

**Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-14 40 28
(Måndag-fredag 10.00-15.00)**

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är

- . Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- . Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- . Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval - mot krig och imperialism - krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- . Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- . Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- . Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia.

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet.

År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, (Womens International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 138 anslutna organisationer i 124 länder. KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel: 0563/802 32

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Forshaga-Kil
Ingela Ahlberg
Prästbol Pl 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Centrala avd i Göteborg
Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel: 031/47 40 02

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Gävle
Inger Johansson
Hamiltongatan 32
802 20 Gävle

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 60

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel: 054/239 15

Katrineholm
Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Kramfors
Marie Sölvebring
Svanö 1764
870 40 Lunde

Linköping
Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Luleå
Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel: 046/20 08 22

Malmö
Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Lund
Tel: 046/23 40 76

Olofström
Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Orust
Erni Friholt, vice ordf.
Stocken
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel: 0911/372 76

Spånga
Elice Mellgren
Hinderstorpsvägen 33
163 72 Spånga
Tel: 08-761 16 37

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms innerstad och norra förorter
Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/41 46 51

Stockholms södra förorter
Eva Danielsson
Mariestadsvägen 8
121 50 Johanneshov
Tel: 08/49 57 00

Umeå
Katarina Sandström
Klaverstaket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Uppsala
Anneli Granholm
Stenhagen 73 A
752 63 Uppsala
Tel: 018/46 97 00

Förbundsordförande:
Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

POSTTIDNING

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi Männskor:

Helår: 120 kr

Stöd: 200 kr

Gåvo: 100 kr

Namn

Adress

Postnummer/ort

Porto

vi människor

prenumeration

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

- ☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV
☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG